

01.07.2022

Geliş Tarihi
Submitted

07.09.2022

Kabul Tarihi
Accepted

Araştırma Makalesi
Research article

Mustafa DAĞ (mustafadag@harran.edu.tr , ORCID: 0000-0003-4571-8115)

Arş. Gör., Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi 100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri

<https://doi.org/10.55044/meusbd.1139291>

GEÇ DÖNEM OSMANLI TAŞRASINDA BİR İNFAZ KURUMU: MERSİN HAPİSHANESİ ÖRNEĞİ (1864-1920)

Özet

Tanzimat dönemiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda değişim ve dönüşümün yaşandığı alanlardan biri de hukuk olmuştur. Bu doğrultuda Osmanlı hukukunda ceza kavramının yeniden yapılandırılmasıyla birlikte imparatorluk genelinde hapisanelere olan ihtiyaç artmıştır. Ancak imparatorluğun içerisinde bulunduğu ekonomik durum bu ihtiyacı karşılamak için yeterli olmamıştır. Pek çok suçun hapisle cezalandırılması neticesinde var olan hapisaneler mahkûmlarla dolup taşmıştır. Bu durum fizikî yapının ve sağlık koşullarının asgarî insanî yaşam standartlarının altına düşmesine neden olmuştur. Bu gibi sıkıntıların giderilmesi amacıyla imparatorluk genelinde mevcut hapisanelerin ıslahının yanı sıra yeni hapisanelerin inşa edilmesi çalışmaları yaygınlaştırılmıştır. Bu gibi faaliyetlerin yürütüldüğü yerlerden biri de Mersin olmuştur. Çalışmada Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, arşiv belgeleri ve yazılı kaynaklar ışığında Mersin Hapishanesi'nde yapılan ıslah ve inşa çalışmaları, suç türleri ile mahkûm oranlarının cinsiyete göre dağılımı, hapisane çalışanları ile sağlık koşulları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Ceza, Mahkûm, Son Dönem Osmanlı Hapishaneleri, Mersin Hapishanesi.

AN EXECUTION INSTITUTION IN THE LATE OTTOMAN PROVINCE: THE EXAMPLE OF MERSIN PRISON (1864-1920)

Abstract

With the Tanzimat period, one of the areas where change and transformation was experienced in the Ottoman Empire was law. In this direction, with the restructuring of the concept of punishment in Ottoman law, the need for prisons increased throughout the empire. However, the economic situation of the empire was not enough to meet this need. As a result of many crimes being turned into prisons, the existing prisons are overflowing with prisoners. This situation has caused the physical structure and health conditions to fall below the minimum human living standards. In order to eliminate such problems, the construction of new prisons as well as the improvement of existing prisons throughout the empire were expanded. Mersin was one of the places where such activities were carried out. In the study, in the light of archival documents and written sources in the last period of the Ottoman Empire, the improvement and construction works in Mersin Prison, the distribution of crime types and prisoner rates by gender, prison staff and health conditions were tried to be evaluated.

Keywords: Crime, Punishment, Prisoner, Late Ottoman Prisons, Mersin Prison.

GİRİŞ

Osmanlı hukukunda zindan¹ veya hapis, ceza infaz kurumu olarak değil de muhakeme sürecinden önce hükümlülerin tutuklanma veya uyarı niteliğinde tutuldukları mekânlar olarak nitelendirilmiştir (Yıldız, 2002, s. 107). İşlenmiş olan suçun niteliğine göre 19. yüzyılın ortalarına kadar genel olarak kısas, hadd, diyet ödeme, ta'zir, kürek, kalebentlik², prangaya vurulma, sürgün, para cezası, belirli uzvun kesilmesi, zindana atma ve idam gibi cezalar uygulanmıştır (Köse, 2007, s. 113; Tekin, 2006, s. 66). Bundan dolayı hapishaneler³ Osmanlı İmparatorluğu'nda, günümüzdeki modern işlahevi veya cezaevleri olarak daha çok Tanzimat dönemiyle birlikte kullanılmaya başlanmıştır (Temel, 2009, s. 11; Olpak Koç, 2020, s. 608). Tanzimat'tan sonra 1840, 1851 ve 1858 yıllarında hukuk alanında yapılan düzenlemelerle hapishaneler cezanın infazında etkin rol üstlenmeye başlamıştır (Öntuğ ve Yılmaz, 2021, s. 58; Şimşek, 2017, s. 144; Artuk ve Alşahin, 2016, s. 174).

Tanzimat öncesi mahbes⁴ olarak nitelendirilen ve muhakeme süreçleri devam eden suçluların tutulduğu alan olarak nitelendirilen mekânlar, hapishane işlevi görmek için inşa edilmiş yapılar olmaktan çok uzak durumdaydı. Genel olarak hükümet dairelerinin alt katları veya bölge üst yöneticilerinin ikametgâhı olarak kullandığı konaklar bu amaç için kullanılmıştır (Arslan, 2019, s. 739). Bu dönemdeki zindan veya mahbesler sağlık açısından son derece elverişsiz, dar, havalandırma imkânı çok sınırlı olan, az ışık alan ve insan sağlığı açısından ikamete uygun olmayan alanlar olmuştur (Tekin, 2008, s. 208). Bu durum, Tanzimat süreciyle birlikte pek çok meseleye müdahil olan Avrupalı yöneticilerin de dikkatini çekmiştir. Bu doğrultuda hapishanelerin ıslahının gerçekleştirilmesi amacıyla Avrupalı diplomatlar Osmanlı İmparatorluğu yöneticilerine eleştiriler yöneltmişlerdir (Tanış, 2018, s. 142). Bu eleştirilerde bulunan isimlerden biri de Sultan Abdülmecid döneminde çeşitli ayrıcalıklara sahip olan İngiltere Büyükelçisi Lord Stratford Canning olmuştur (Öztürk, 2014, s. 92). Lord Stratford Canning, Avrupa ülkelerindeki hapishane reformunun öncüsü olması hasebiyle Osmanlı hapishanelerinin ıslahı konusunda çalışmaların bir an önce başlatılması için yöneticilere diplomatik baskıda bulunmuştur (Sülek, 2019, s. 36-38).

Bu doğrultuda 1851 yılında birtakım girişimlerde bulunulmuşsa da Osmanlı hapishanelerinin ve tevkifhanelerinin⁵ ıslahı konusunda ilk ciddi adım 1856 yılında atılmıştır (Daşcıoğlu, 2017, s. 317). Nitekim 26 Şubat 1856 tarihinde ilan edilen İslahat Fermanı'nda mevcut yapıların ıslahına yönelik bilgiler şu ifadelerle aktarılmıştır: "...hukuk-ı insaniyyeyi hukuk-ı adalet ile tevfiğ etmek için mazanne-i sû' olanların veyahut te' dibât-ı cezaıyyeye müstehak bulunanların haps ve tevkiflerine mahsus olan kâffe-i mahbes ve mahall-i sâirede usûl-i hapsiyyenin mümkün mertebeye müddet-i kalîle zarfında ıslahına mübaşeret olunması..." (Karal, 2011, s. 262).

1856 ile 1858 yılları arasında Osmanlı hapishanelerini inceleyen İngiliz Binbaşısı Gordon'un hazırlanmış olduğu rapor; Meclis-i Tanzimat, Meclis-i Vükelâ ve Sultan Abdülmecid tarafından 1858 yılında kabul görmüştür (Yıldız, 2015, s. 94). Bu raporda Osmanlı ceza hukukunda kapalı alanlar olarak nitelendirilen mekânlar ilk defa hapishane olarak tanımlanmıştır. Fransız Ceza Kanunu'ndan⁶ etkilenecek hazırlanan 1858 Osmanlı Ceza Kanunu'nda suçun tasnifi yapılmış ve suçlar genel olarak cinayet, cünha ve kabahat olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre idam, müebbet veya süreli olarak kürek veya kalebentlik, ömür boyu sürgün, rütbe veya memuriyetten ömür boyu azletme ve medenî haklardan mahrum etmeyi gerektiren suçlar cinayet olarak nitelendirilmiştir. Bir hafta ile üç yıla kadar hapis, geçici sürgün, memuriyetten uzaklaştırma ve para cezası gerektiren suçlar cünha; bir haftaya kadar hapis ile 100 kuruşa kadar para cezası gerektiren suçlar ise kabahat olarak adlandırılmıştır (Yılmaz, 2020, s. 740-741).

Bu doğrultuda ilk Osmanlı hapishanesi 1859 yılında Yanya'da açılmıştır (Türkkan, 2020, s. 264). Bu raporun uygulamaya konulmasıyla birlikte Avrupalı diplomatların diplomatik baskıları bir süreliğine engellenmiştir. 1879 yılında daha önce Büyükelçi Lord Stratfor Canning ve Binbaşı Gordon'un vermiş olduğu ıslahat raporları Adliye Nezareti tarafından genişletilerek hapishanelerin idaresine, görevlilerin durumuna, mahkûmların masraflarına ve çalıştırılmasına, koşulların fizikî durumlarına, uygulanacak kaidelere ve mahkûmların ibadetlerine dair düzenlemeler yapılmıştır. 1880 yılında padişah tarafından onaylanarak yürürlüğe giren 6 bölüm ve 97 maddeden oluşan (Tan, 2020, s. 1059) Memalik-i Mahrûse-i Şahane'de Bulunan Tevkifhane ve Hapishanelerin İdare-i Dâhiliyelerine Dair Nizamname Layihası yayımlanmıştır (BOA. DH.MB.HPS.M. 31/82).

¹ Farsça kökenli olan kelime karanlık ve kasvetli yer anlamına gelmektedir. Zindana atılan kişi için ise zindân-gîr veya zindâniyân tabiri kullanılmaktadır (Güneş Yağcı ve Nalbant, 2016, s. 84; Eren, 2013, s. 97).

² Mahkûmun Foça, Badrum, Akka, Amasra ve Sinop gibi bölgelerde bulunan kalelere kapatılması cezasıdır (Özçelik, 2011, s. 18).

³ Arapça habs ile Farsça hane kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Hapsolunan yer anlamına gelmektedir (Hanilçe ve Şeyhoğlu, 2020, s. 406; Devellioglu, 2010, s. 350).

⁴ Suçlunun alıkonulduğu, tutulduğu veya cezanın infaz edildiği yere mahbes, hapsedilen kişiye ise mahbûs denmektedir (Bardakoğlu, 1997, s. 54).

⁵ Devletin belirlemiş olduğu hukuk, kanun ve nizamlara riayet etmeyen veya riayet etmediği iddia edilen kişilerin yargılama süreçleri tamamlanmıyca kadar alıkonuldukları mekânlara tevkifhane veya tutukevi denilmektedir (Atar, 2011, s. 88).

⁶ 1810 yılında hazırlanmıştır (Güneş, 2017, s. 65).

Bu düzenlemeyle birlikte hapishaneler; hapishane, tevkifhane ve hapishane-i umumi olarak sınıflandırılarak hapishanelerin vilayet, liva ile kaza merkezlerinde kurulması doğrultusunda çalışmalar başlatılmıştır (Yılmaz, 2019, s. 1414; Gönüllü, 2011, s. 352). Lakin hapishanelerdeki koşulların düzeltilmesine yönelik belirlenen hedeflere ulaşılamamıştır. Her ne kadar nizamname hazırlanmış olsa da Adliye Nezareti'nde yaşanan tahsisat sıkıntısı, mahkemelerin imparatorluk genelinde yaygınlaştırılmaması ve dava süreçlerinin hızlı işlememesi hapishaneleri olumsuz yönde etkilenmiştir. Tutukluların hızlı şekilde muhakeme edilememesi ve tutukluluk sürelerinin uzaması hapishanelerdeki yoğunluğu arttırmıştır. Tüm bunlar, fizikî mekânların yetersizliği sorununu güncel tuttuğu gibi tutuklu sayısı arttıkça sağlık koşullarının da kötüleşmesine neden olmuştur (Güldemirel, 2009, s. 190).

Bu tür sorunlar varlığını korurken yöneticiler bir yandan mevcut yapıları tamir etmeye çalışırken diğer taraftan da yeni modern hapishanelerin inşa çalışmalarını yürütmekteydi. 19. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar hükümet binaları veya devlet yöneticilerinin konakları altında bulunan mahbesler biraz daha genişletilip iyileştirilerek hapishaneye dönüştürülmekteydi (Yıldız, 2012, s. 328). 1893 yılında ise hapishanelerin fizikî koşulları ve sağlık koşullarının ıslahına yönelik çalışmalar Serkiz Karakoç'un Fransızcadan çevirisini yaptığı nizamname doğrultusunda yürütülmüştür (Akin, 2011, s. 27).

20. yüzyılın başlarında siyasî anlamda yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen hapishanelerin ıslah edilmesinin artık ertelenemez bir mesele olduğu anlaşılmıştır (Tekin ve Özkes, 2008, s. 189). Bu çerçevede 1911 yılında kurulan komisyon çalışmalarına başlamıştır. Nihai olarak hazırlanan raporda, Avrupa hapishaneleri örnek alınarak büyük hapishanelerin inşa edilmesi ve vilayet hapishanelerinin yeniden tanzim edilmesi ön görülmüştür. Bu ön görüşler doğrultusunda çalışmaların başlatılmasına yönelik karar alınmıştır (Gazel, 2010, s. 151). Hapishanelerin inşası, tamiri ve çalışanlarının giderleri gibi her türlü ihtiyacın karşılanması için gerekli olan bütçe Dâhiliye Nezareti'ne bağlı olan Hapishaneler İdaresi Müdürlüğü'nün yetkisine bırakılmıştır (Saner ve Gönen, 2010, s. 176-177). Yeni hapishane inşasının başlanmasına yönelik çalışmalar Balkan Savaşı'nın patlak vermesi ve ardından meydana gelen olumsuz gelişmeler neticesinde kesintiye uğramıştır. Böylece bu alanda yapılan yatırımlar askıya alınmıştır (Demirkol, 2012, s. 107). Fakat ıslahat çabalarına yönelik girişimler 1916 yılında Alman Doktor Pollitz'in⁷ Hapishaneler Umumî Müfettişi olmasıyla birlikte yeniden başlatılmıştır (Demiryürek, 2016, s. 553). Alman Doktor Pollitz'in 1918 yılında hazırlanmış olduğu rapor, I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Pollitz'in Almanya'ya çağrılması üzerine uygulamaya konulamamıştır. Nitekim 1918 yılında doktorun görevine son verilmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 123/3, 123/26). 1918 yılında ıslahat çalışmalarının kesintiye uğramasına rağmen 1919 ve 1920 yıllarında tekrar girişimlerde bulunulmuştur. Ancak istenilen başarı elde edilememiş, hapishanelerin ıslahat sorunu Cumhuriyet dönemine devredilmiştir (Sunay, 2018, s. 47). Cumhuriyet öncesi dönemde benzer sorunların yaşandığı bölgelerden biri de Adana vilayetine bağlı olan Mersin sancağı olmuştur.

1. MERSİN HAPİSHANESİ'NİN İNŞA VE ISLAH ÇALIŞMALARI

20. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun çoğu bölgesinde olduğu gibi Mersin'de de mahbes hükümet konağının altında veya civarında yer almıştır. 1864 yılında Mersin'in kaza statüsüne kavuşması üzerine hükümet binası olarak inşa edilmiş, damı topraktan olan yapı ayrıca Zaptiye Dairesi olarak da kullanılmıştır. Muhtemelen mahpes veya hapishane olarak nitelendirilebilecek cezaevi burada bulunmaktaydı (Umar ve Can, 2019, s. 334-335). Bu doğrultuda 1871 yılında Mersin'de hapishane veya mahpes olarak nitelendirilebilecek bir yapının bulunduğunu içeren arşiv belgesi tespit edilmiştir. Belgenin içeriğine bakıldığında bu dönemde Mersin Hapishanesi'nin bir odadan oluştuğu ve Mersin Hükümet Konağı içerisinde bulunduğu görülmektedir. Belgenin devamında hükümet konağına ek olarak iki defter ve evrak odasının inşası için 6.460 kuruşa ihtiyaç duyulduğuna yönelik ifadeler de yer verilmiştir (BOA. ŞD. 2115/51).

Mersin'deki hükümlülerin 1893 yılında tutulduğu hapishanenin etrafını çevreleyen duvarların 2 metre daha yükseltilmesi amacıyla 2.700 kuruş temin edilmiştir (BOA. DH.MKT. 181/44). Bu çerçevede 26 Mayıs 1898 tarihinde Adana vilayeti ile merkezî idare arasında yazışmalar yapılmıştır. Bu yazışmalarda Adana merkezi dışında kalan Mersin, Cebel-i Bereket, Ceyhan, İslâhiye, Bahçe, Ermenek, Kars-ı Zülkadriyye ve Haçin bölgelerinde yeni birer hapishane ve tevkifhanenin inşasına yönelik talepler dile getirilmiştir. Bu kapsamda gerekli çalışmaların yapılması amacıyla oluşturulan komisyon, ilgili bölgelerde inşa çalışmalarının başlatılması doğrultusunda karar almıştır. Kozan ve Payas'ın yanı sıra İçel İli sancağına bağlı olan Mut ile Anamur kazalarında da mevcut olan hapishane ile tevkifhanelerin fizikî açıdan ıslah edilerek ihtiyaç duyulan tamiratın yapılması yönünde karar verilmiştir. Bu kapsamda çalışmalar 7 Ocak 1890 tarihinde başlatılmıştır (BOA. DH.TMIK.S. 23/40).

⁷ Asıl adı Paul Pollitz olmakla birlikte Osmanlı arşiv belgelerinde Mösyö Poliç Bey olarak geçmektedir (BOA. DH.MB.HPS.M. 92/18).

Mersin Hükümet Konağı'nın yetersizliği ile ilgili 1864 yılında başlayan tartışmalara 1891 yılında nokta koymak için harekete geçildiği saptanmıştır. Bu doğrultuda Mersin Hükümet Konağı'nın⁸ yeniden inşa edilmesi amacıyla Adana vilayeti ile uzun süren yazışmalar yapılmıştır (BOA. DH.MKT. 1878/94). Bu yazışmalar neticesinde inşa çalışmaları 1901 yılında başlatılmıştır (BOA. DH.MKT. 1389/39). Bu arada 1900 yılında hapishanenin genel durumunun hiç iyi olmadığı, hapishane kapasitesinin 25 kişi olmasına rağmen hapishanede 65 hükümlü ve tutuklunun bulunduğu ve döşemelerinin iyi olmadığı hususlarından yakınılmıştır. Yine hükümet konağının alt katında bulunan hapishanenin sağlam penceresinin olmadığı, toprak üzerinde kurulmasından dolayı hükümlü ve tutukluların toprak üzerinde yaşadıkları belirtilerek acilen yeni bir hapishanenin inşa edilmesi gerektiği dile getirilmiştir (BOA. DH.TMIK.S. 31721/3).

Bütün bu hususlar dikkate alınarak yapının inşa edilmesi için girişimlerde bulunulmuştur. Nitekim Mersin Hükümet Konağı'nın hemen arka tarafında yeni bir hapishanenin ve Zabıta Dairesi'nin inşa edilmesi kararı alınmıştır. Bu çerçevede inşaat çalışmaları kısa süre içerisinde başlatılmıştır (BOA. DH.MKT. 467/39). Fakat Dahiliye Nezareti ile 14 Şubat 1903 tarihinde yapılan yazışmalar neticesinde arazinin İngiltere'nin İskenderun Konsoloshanesi Tercümanı General Filip Hori'ye ait olduğu anlaşılmıştır. Filip Hori adına vekil olarak görev yapan Numan Habaz Efendi ile yapılan müzakereler neticesinde 9 küsur dönümden ibaret olan arazi ile ilgili taraflar arasında anlaşmanın sağlanamaması nedeniyle dava mahkemeye taşınmıştır. Numan Efendi'nin vekâletnamesinin Osmanlı kanunlarına uygun olmadığı gerekçesiyle açılan dava, Bidayet Mahkemesi'nde görüldükten sonra Temyiz Mahkemesi'ne taşınmıştır (BOA. ŞD. 2723/60).

Yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde Numan Efendi'nin vekâletnamesinin kanunlara uygun olmadığı anlaşılmıştır. Bu çerçevede arazi ile ilgili daha önce alınan karar uygulanmayarak arazi üzerindeki mevcut binalara karışılmaması kararı alınmıştır. Ancak Numan Efendi'nin daha sonra mahkemeye vekâletnameleri ve arazi tapusu ile ilgili evrakları sunması üzerine davanın seyri değişmiştir. Bunun üzerine yapılan araştırmalar sonucunda kayıtlar sağlıklı şekilde tutulmadığından bu anlaşmazlığın yaşandığı anlaşılmıştır. Netice olarak taraflar arasında anlaşma sağlanarak 3 dönümlük alanın hükümet konağı ve hapishanenin inşası için kullanılmasına dair karar Mülkiye Dairesi tarafından onaylanmıştır. Alınan bu karar Filip Efendi ile Mersin Meclis-i İdaresi'ne iletilmiştir. Esasen zikredilen arazi 1855 yılında Rus vatandaşı olan Niğmet Efendi'nin arazisidir. Lakin o dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu'nda mülk sahibi olabilmek için Osmanlı vatandaşı olma şartı arandığı için Niğmet Efendi tapuyu adına alamamıştır. Filip Efendi Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı devlet vatandaşlarına da mülkiyet edinme hakkının 1867 yılında tanınması üzerine 1888 yılında arazinin tapusunu kendi adına almıştır (BOA. DH.MKT. 660/46).

Hapishanenin inşaat masrafları için Mutasarrıf Cemil Bey (90.000 kuruş), kazanın önde gelen eşrafı (70.000 kuruş), bazı tüccarlar (100 lira) ve Belediye Meclisi'nin üyelerine başvurulmuştur. Bu şekilde toplanan bütçeyle hükümet konağının hemen arkasında bir Jandarma Dairesi ile hapishanenin inşasına başlanmıştır. İnşaat giderleri için 225.000 kuruş toplanmıştır. İnşaatın tamamlanması için ise ön görülen tutar 350.000 kuruştur (3.500 lira). Geri kalan 125.000 kuruşluk tutarın ahaliden toplanması kararlaştırılmıştır (BOA. DH.MKT. 660/46). Ayrıca belediyeye ait olan Mersin İskelesi'nin vergisi üç yıllığına bu masraflar için tahsis edilmiştir (BOA. DH.TMIK.S. 48/6). Maliye Dairesi tarafından Dâhiliye Nezareti'nin bilgisi doğrultusunda kaleme alınıp Şura-yı Devlet'e havale edilen mazbatada, toplanan miktarla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu doğrultuda Mersin İskelesi vergisinden tahsis edilen 3.900 kuruş ile ikmal için gerekli olan 1.800 liralık miktar, Mersin Hükümet Konağı ile Mersin Hapishanesi'nin inşası için tahsis edilmiştir. Yeni hapishanenin hemen yanında inşa edilecek Zabıta Karakolu'nun ise yapım bedelinin 250 lira olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda 22 Ekim 1904 tarihinde toplanan gelirlere ek olarak ilgili dairelerin inşaat sürecinin tamamlanması için ahaliden, vergi gelirlerinden ve postane ile telgrafhane için ayrılan bütçeden para alınması kararı alınmıştır (BOA. ŞD. 2133/17).

Bu kapsamda yapılan çalışmalar neticesinde inşa süreci 1905 yılında tamamlanan yapılardan biri olan Mersin Hapishanesi 2 kat ve 42 oda şeklinde hizmete açılmıştır (BOA. DH.MKT. 18/8)⁹. Mersin Hapishanesi'nin inşaat masraflarının dağılımıyla ilgili bilgiler ayrıntılı olarak Ek 1'de gösterilmiştir (BOA. Y.A.RES. 128/19). Hapishanenin üst katı tutukluluk halleri devam eden kişiler olarak nitelendirilen mevkıflar için kullanılırken, alt katı hükmü kesinleşmiş olan hükümlülerin tutulduğu alan olarak tasarlanmıştır. Hapishanenin üst katında 15 yataktan oluşan bir hastane oluşturulmuştur. Bu hastane hem hükümlülere hem de idarî personele hizmet vermiştir. Ayrıca hapishane dahilinde bir şadırvan, bir mutfak ve bir hamam inşa edilmiştir. Hapishanenin muhafazasının sağlanması ve firar olaylarının engellenmesi amacıyla 3 metrelik muhafaza duvarı oluşturulmuştur (BOA. DH.TMIK.S. 56/11).

⁸ Daha önce kullanılan hükümet konağının 100.000 kuruşa satılması planlanmıştır (BOA. DH.MKT. 1868/107).

⁹ Mersin Hapishanesi'nin dış görünümü için bk. Ek-2..

1905 yılında inşa edilip hizmete giren Mersin Hapishanesi'nin 1920'ye kadar çeşitli yıllarda fizikî ıslaha yönelik çalışmalara tabi tutulduğu tespit edilmiştir. Bunun temel sebebi ise genel olarak zamanla yapıda tahribatların yaşanması, buna ek olarak mevcut hükümlü sayısında yaşanan artışa bağlı olarak alternatif alan arayışına girilmiş olmasıdır. Ancak hapishane ile ilgili 1911 yılına kadar tamirat işlemlerinin yapılmadığı saptanmıştır. Nitekim 1911 yılında tamirata muhtaç olan, Adana vilayetinde bulunan hapishaneler arasında Mersin Hapishanesi'nin olmadığı tespit edilmiştir (BOA. DH.MB.HAP. 143/19). Hapishanenin tamiratına yönelik ilk girişim ise 1913 yılında gerçekleşmiştir (BOA. ML.EEM. 1055/2/1-6). Acil olarak tamir edilmesi gereken bölge için Mersin Mutasarrıflığı, Adana Valiliği aracılığıyla merkezi yönetimden 1.000 kuruş talep etmiştir. Merkezi yönetim ise belirlenen tutarın Adana Valiliği tarafından karşılanması yönündeki kararını vilayete iletmiştir. Adana Valiliği ise ilk etapta bu meblağın bütçe yetersizliğinden dolayı ödenemeyeceğini belirtmiş ancak bu parayı daha sonra temin ederek Mersin Mutasarrıflığı'na iletmiştir (BOA. DH.MB. HPS. 3/54). Sene sonunda ise hapishanenin genel durumu ile ilgili bilgi aktarılan Tablo 1'deki verilerde de görülen mevcut tutuklu sayısına bağlı olarak yer sorunun yaşandığı ve hapishanedeki bazı tamiratlar için acilen 8.000 kuruşun gönderilmesi gerektiği bildirilmiştir.

Tablo 1. Mersin Hapishanesi'nin Genel Durumu (14 Ekim 1913)

Vilayet İsmi	Adana	Kazasının İsmi	Mersin Sancağı
Livanın İsmi	Mersin	Hapishanenin Hususi İsmi	Yoktur
Kadınlara mahsus hapishane var mıdır?	Genel hapishaneye bağlı bir hapishane vardır.		
Hükümetin malı mıdır, kiralık olarak mı kullanılmaktadır?	Hükümetin malıdır.		
14 Ekim 1913 tarihinde mevcut tutuklular	225 erkek, 7 kadın olmak üzere toplam 232 kişi		
Hapishanenin üzerinde bulunduğu arazinin mahallince önem derecesi, hükümet konağı dâhilinde veya haricinde ve hükümet dairesi müştemilatından olup olmadığı	Hapishanenin bulunduğu mahal önemli bir mevkiidir. Arazi hükümete aittir. Hükümet Konağı'ndan 8 metre genişliğinde bir sokak ile ayrılmaktadır. Üst kat jandarma dairesidir.		
Hapishanenin üzerinde bulunduğu arazinin ölçüsü. (Ölçümü mümkün değilse tahminen)	Jandarma Dairesi ile hapishanenin bulunduğu arazi 1 dönüm 553 metreden ibarettir. Ayrıca hapishaneye ait yarım dönüm kadar bahçe bulunmaktadır.		
Hapishanenin üzerinde bulunduğu arazinin her arşınının değeri	Arazinin her arşını 50 kuruş kıymetindedir. Her metresi ise 8 lira kıymetindedir.		
Hapishanenin genel durumuna dair açıklamalar: Yeniden yapılması gerekir mi? Tamirle isteğe uygun hale dönüştürmek mümkün müdür? Tamirat derecesi ve özel mütalaa.	Hapishanede 140 kişi kalabiliyor. Ancak hapishanede şu an 200 kişiden daha fazla tutuklu kalmaktadır. Bu sebeple tutuklu ve hükümlüler birbirine karışmıştır. Koşullar yetmediğinden dolayı mahkumların bir kısmı koridorlarda yatırılmak zorunda kalmaktadır. Hükümlü ve tutuklu sayısının 200'den fazla olmaması ve yeterli görevlinin bulunması önemlidir. Uzunluğu 10, genişliği 30 metredir ve 2 kattan oluşmaktadır. Ayrıca kayıtların muhafazası için yeniden inşa çalışmalarının yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bunun için ise 2.000 liraya ihtiyaç duyulmaktadır. 2.000 liranın gönderilerek yeniden inşa çalışmalarının yapılmasının mümkün olmaması halinde ise sadece 8.000 kuruş gönderilerek gerekli tadilatın yapılması gereklidir.		

. Kaynak: BOA. DH.MB.HPS.M, 11/84

Mersin Hapishanesi'nin fizikî ıslahına yönelik ilk kapsamlı girişim 1914 yılında gerçekleşmiştir. 22 Şubat 1914 tarihinde yapının ıslahına yönelik tamirat bedeli olan 4.000 kuruş¹⁰ Adana Valiliği tarafından Maliye Nezareti'nden talep edilmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 5/41). Mersin Hapishanesi'nin fizikî ıslahına yönelik çalışmalar için nisan ayında daha kapsamlı bir liste hazırlanmıştır. Bu çerçevede gerekli malzeme ile çalışacak işçi, usta ve hayvanların giderlerine dair masraflar Tablo 2'de listelenmiştir.

¹⁰Mersin Hapishanesi'nde ne gibi tamiratların yapılacağına dair keşif evrakı için bk. BOA. DH.MB.HPS. 12/81.

Tablo 2. Mersin Hapishanesi'nin İslahına Yönelik Çalışma Giderleri (1914)

Levazım İsimleri	Uzunluk		Genişlik		Derinlik		Metre	Kıyye		Adat	Fiyat	
	Metre	Santim	Metre	Santim	Metre	Santim		Eski	Yeni		Kuruş	Para
İç kireç	-	-	-	-	-	-	-	200	-	-	47	00
Su kireci	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	00
Alçı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	00
Çimento (Portlan)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	00
Çimento	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42	00
Kireç tuğlası (Pişmiş tuğla)	0	24	0	0,33	0	07	-	-	-	1000	270	00
Duvar taşı	1	00	1	00	1	00	1,00	-	-	-	45	00
Yontma taşı	1	00	1	00	1	00	1,00	-	-	-	290	00
Çıralı tahta	4	00	0	13	0	03	-	-	-	1	8	00
Çıralı tahta veya bastonluk	4	00	0	13	0	02	-	-	-	1	6	50
Çıralı tahta	4	00	0	13	0	01	-	-	-	1	3	00
Beyaz çirasız tahta-bastonluk	8	00	0	0,30x060	-	-	-	-	-	1	46	00
Beyaz çirasız tahta	5	00	0	14	0	18	-	-	-	1	34	00
Beyaz çirasız tahta	4	00	0	14	0	16	-	-	-	1	12	00
Beyaz çirasız tahta	4	00	0	14	0	18	-	-	-	1	30	00
Timur (Demir)	12	00	-	-	-	-	50	55	-	-	99	00
Timur (Demir)	12	00	-	-	-	-	5	26,50	-	-	45	70
Çubuk timur (Demir)	6	00	-	-	-	-	-	1	-	-	1	80
Çubuk timur (Demir)	6	00	-	-	-	-	-	1	-	-	1	80
Çubuk timur (Demir)	6	00	-	-	-	-	-	1	-	-	1	80
Marsilya kiremit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100	114	00
Dere kumu	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	6	00
Horasan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	00
Kerfice	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	4	50
Çivi yerli veya yabancı	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4	50
Kurşun boru	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Kaynamış bezir yağı	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	9	-
Çiğ bezir yağı	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	8	-
Elvan boya	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	6	-
İspirto	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	6	-
Oluklu ve düz saç	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	875
Adî saç	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	850

Kaynak: BOA. DH.MB.HPS.M. 13/48.

Tablodaki veriler incelendiğinde inşaat masrafları için toplamda 1.650 kuruş 25 paranın harcanacağı görülmektedir. İnşaat çalışmalarında ıhlamur, meşe ve kavaktan yapılmış tahtanın tercih edilmediği; daha çok kireç, çimento, alçı, taş, tuğla, demir, saç, mermer, çivi gibi malzeme kullanıldığı görülmektedir. Tablo 3'te ise hapishane yapısının ıslah çalışmalarında görev alacak işçiler ile kullanılacak hayvanların yevmiyelerine dair istatistikî bilgiler verilmektedir.

Tablo 3'teki verilerden hareketle yapının fizikî ıslahına yönelik çalışmalarda görev alacak işçi ile ustaların toplam yevmiyesi 230 kuruş olarak belirlenmiştir. Taşıma işlemleri için ise 1 beygir, 1 deve, 1 çift beygirli araba, 1 tek beygirli araba ve bir manda kullanılmıştır. Bu hayvan ve arabaların giderleri için belirlenen toplam miktar ise 161 kuruştur. Bu doğrultuda gerek çalışmalarda görev alan işçiler gerekse işçiler tarafından kullanılan araba ve hayvanlar için toplamda 391 kuruş harcama yapılmıştır.

Tablo 3. Mersin Hapishanesi İnşaat İşçileri Yevmiyesi (1914)

Yevmiyeli İşçiler	Kıyye		Adet	Fiyat	
	Eski	Yeni		Kuruş	Para
Dülger yevmiyesi	1	-	1	25	-
Duvarcı yevmiyesi	-	-	1	25	-
Taşçı yevmiyesi	-	-	1	25	-
Sıvacı yevmiyesi	-	-	1	25	-
Boyacı yevmiyesi	-	-	1	25	-
Tenekeci yevmiyesi (1 Çırac)	-	-	1	48	-
Demirci ve çilingir (4 Çırac)	-	-	1	45	-
Rençber	-	-	1	12	-
Beygir	-	-	1	24	-
Deve	-	-	1	15	-
Çift beygirli araba	-	-	1	46	-
Tek beygirli araba	-	-	1	26	-
Manda araba	-	-	1	50	-
Toplam	1	-	13	391	-

Kaynak: BOA. DH.MB.HPS.M. 13/48.

Yukarıda ayrıntıları belirtilen çalışmaların yanı sıra 1914 yılında tamirat işlemlerinin yapıldığı bir diğer husus da koğuşların zeminleri olmuştur. Nitekim hükümlüler zeminin toprak yapısını fırsat bilerek sık sık firar etme girişimlerinde bulunmuşlardır. Hükümlüler koğuşların içerisinde kazılar yapmışlardır. Bu girişim engellenmiş olsa da hükümlülerin vermiş olduğu zayıyatı gidermek amacıyla 4.000 kuruşa ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Mersin Mutasarrıflığı, Adana Valiliği ve merkezî yönetim arasında yazışmalar yapılmıştır. Yapılan bu yazışmalar neticesinde gerekli meblağ temin edilerek tamirat işlemlerine başlanmıştır (BOA. ML.EEM. 1062/9). Ayrıca aynı yıl içerisinde hapishanenin yetersizliğine dikkat çekilerek civarda bulunan ve hükümlü barındırmaya uygun olan bir evin kiralanarak ek hapishane olarak kullanılması için girişimlerde bulunulmuştur. Çünkü mevcut hapishanenin alabileceği hükümlü mevcudu 140 olmasına rağmen hapishanede 300 kişi tutulmakta ve bu durum da hükümlüler arasında sağlık problemlerine neden olmaktadır. Nitekim Temmuz ayında yapılan muayenede üç hükümlünün salgına yakalandığı saptanmıştır (BOA. DH.MB.HPS. 44/46).

Yoğunluktan dolayı meydana gelen bu sorunun çözümü hususunda 31 Temmuz'da seneliği 25 liraya tutulan evin kirasının 10 lirası verilmiş ve bazı hükümlüler bu eve yerleştirilmiştir. Daha sonra, geri kalan paranın verilmesi için merkezî idare ile yapılan yazışmalarda paranın verilemeyeceği ve bir miktar hükümlünün Adana'ya nakledilmesiyle bu sorunun giderileceği belirtilmiştir. Nitekim bazı hükümlüler Adana Hapishanesi'ne sevk edilmiştir. 50 kişilik kapasiteye sahip olan ev ise geri verilmiştir. Temmuz ayı içerisinde merkezden Mersin Mutasarrıflığı'na gönderilen bir diğer para kalemi ise Mersin Nisa Hapishanesi olarak kiralanın yapılarının masraflarına ait olmuştur. Daha önce senelik 18 lira olan kira bedeli Haziran 1914 yılından itibaren senelik 24 liraya çıkarılmıştır. Merkezî yönetim bu duruma karşı çıkıp alternatif yol arayışına girmişse de uygun bir hanenin bulunamaması neticesinde bu zam miktarı kabul edilmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede merkezî yönetim gerekli olan parayı Mersin Mutasarrıflığı'na iletmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 44/46).

Hapishanenin fizikî ıslahına yönelik çalışmaların 1916 yılında da devam ettiği saptanmıştır. Bu bağlamda, Adana Valiliği aracılığıyla merkezî yönetim tarafından Mersin Hapishanesi'nin fizikî anlamda ıslahı için gerekli olan 900.000 kuruş gönderilmiştir. Lakin 17 Ekim 1916 tarihinde gönderilen miktarın yetmeyeceği Adana İstinaf Müdde-i Umumiliği tarafından merkeze bildirilmiştir. Eksik olan miktarın ise yerel idareden karşılanamayacak kadar fazla olduğu belirtilmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 12/22). Mevcut hapishanenin ıslahı konusunda çalışmaların yürütüldüğü bir diğer yıl 1919 senesi olmuştur. Sancağa bağlı olan Tarsus kazasındaki hapishanenin tamirati için kazaya 94.030 kuruş gönderilmiştir. Gelen bu miktardan tamirat işlemleri için 84.130 kuruşluk harcama yapıldıktan sonra artan 9.900 kuruşluk miktar Mersin Hapishanesi'nin tamirati için Mersin Mutasarrıflığı'na gönderilmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 16/3). Mersin Mutasarrıflığı tarafından 8 Şubat 1919 tarihinde Adana Valiliği'ne gönderilen telgrafta, Tarsus kazasında bulunan hapishanenin gerek içerisinde gerekse dışında bulunan abdesthanelerin tamir edilmesi talebinde bulunulmuştur. Hapishanenin içerisinde bulunan abdesthanelerin tamirati için 10.000, dışında bulunan abdesthanelerin tamirati için ise 2.000 kuruş olmak üzere toplamda 12.000 kuruşun tahsis edilmesi istenmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 15/64).

Bu doğrultuda 22 Haziran 1919 tarihinde gerekli olan 12.000 kuruş Adana Valiliği'ne iletilmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 15/44). 22 Haziran 1919 tarihinde gönderilen meblağ yetmemiş olmalı ki ek olarak sene sonunda tamirat için 62.295 kuruşa ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Gerekli olan meblağın dağılımına dair veriler tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Mersin Hapishanesi Islahat Çalışmalarına Dair Masraflar (1914)

İnşaat Türü	Metre	Adet	Kuruş
12 odanın tabanına kireçle kum dökülmesi	225	12	13.500
Pencere camı	-	139	5.560
Pencere çerçevesi	-	16	1.920
Pencere harcı	-	18	1.440
İki pencere üstündeki tahta	-	2	120
Pencerelere pervane	78	-	1.560
İki abdesthane tamiri	10	-	1.500
Pencere demiri	-	3	240
Üç yeni kapı	-	3	900
Üç kapının kasası	-	3	600
Yeni oda kapısı	-	3	1.800
Oda kapılarının tamiri	-	5	800
Bir odanın duvar tamiri ve 12 odanın hava tamiri ile badanası	-	-	1.200
Çerçeve	-	25	3.125
Pencere camı	-	368	14.720
Taban tahtası	31,5	-	5.670
Bahçe duvarının deliği ve pencere parmaklığı	45	-	900
Pencere ve demirlerin tamirâtı	-	-	2.500
Yeni abdesthane kapısı	-	-	1.500
Diğer abdesthane kapısı tamirâtı	-	2	600
Yeni jandarma koğuşun kapısı	-	1	100
Pencere camı	-	1	750
Odanın hava tamirâtı	-	6	240
Nisa Hapishanesi'ne tamirat camı	-	-	50
Tahtadan taban tamirâtı	-	6	240
Nisa Hapishanesi için mermerde tamirat	2	-	260
Tahtadan tamirat	1,5	-	500
Toplam	-	-	62.295

Kaynak: BOA. DH.MB.HPS. 16/39.

Mersin Hapishanesi'nin 1903 yılında inşaat çalışmalarına başlanıp 1905 yılından itibaren hizmete girmesinden 1914 yılında kadar sıklıkla tamirata ihtiyaç duyduğu ve bu doğrultuda kapsamlı tadilat çalışmalarının yapıldığı tespit edilmiştir. Fizikî yapının ıslahına yönelik tüm çalışmalara rağmen şikâyetlerin önlenemediği saptanmıştır. Bir başka şikâyet konusu ise hapishanede görev yapan güvenlik personelinin ve idarî personelin yetersizliğidir.

2. HAPİSHANE GÖREVLİLERİ

Mersin Hapishanesi'nin idarî personel ve güvenlik personeli ile ilgili yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde sıklıkla personele ihtiyaç duyulduğu saptanmıştır. Mersin Hapishanesi'nde görev yapan personele dair en erken bilgi 1893 yılında kayıt altına alınmıştır. 1893 yılı olması hasebiyle görevlilerin bu tarihlerde hükümet konağının eski binasının altında bulunan hapishanede görev yaptıkları çıkarımı yapılabilmektedir. 1893 yılında eski hapishanede yatmakta olan hükümlülerin firar girişimlerine dair bilgiye ulaşılmıştır. Bu firar girişiminde dikkati çeken önemli bir husus kaçmaya teşebbüs eden hükümlülere yardım eden kişilerin hapishanede görev yapan gardiyan ve bazı memurlar olmasıdır. Bu doğrultuda alınan ihbar sonucunda gardiyanlar ve jandarma tarafından yürütülen çalışmalar neticesinde hükümlülerin firar girişimleri önlenmiştir. Ayrıca kaçmaya çalışan hükümlülere silah ve alet desteğinde bulunan hapishane görevlileri hakkında tahkikat süreci başlatılmıştır. Yine mayıs ayında hapishanede yapılan aramalar neticesinde birçok hükümlünün üzerinde çok sayıda silah ele geçirilmiştir. Lakin hapishane görevlileri hakkında yürütülen

tahkikat ve muhakemenin ne yönde neticelendiğine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1893 yılında meydana gelen bu örnekten hareketle hapishanedeki görevlilerin yasadışı işlere de kalkıştığı çıkarımı yapılmaktadır (BOA. DH.MKT. 45/21).

Mersin Hapishanesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Mersin Nisa Hapishanesi¹¹ personeliyle ilgili en erken bilgi ise 1889 ile 1895 yılları arasında görev yapan gardiyanlar hakkındadır. Bu gardiyanlar için Maliye Nezareti tarafından Adana Valiliği'ne aylık 18 kuruş, yıllık 118 kuruş, toplamda ise 14.116 kuruş gönderilmiştir (BOA. BEO. 921/69048). Aynı tarihlerde Mersin Nisa Hapishanesi'ne 1 kadın gardiyanın senelik 118 kuruşla tayin edildiği tespit edilmiştir. Bu kadın gardiyanın da hane sahibi olduğu saptanmıştır (BOA. BEO. 872/65343). Yine bu dönemde Mersin Nisa Hapishanesi için ödenen 100 kuruşluk aylık kira bedeline %18 zam yapılması yönünde karar alınmıştır (BOA. DH.MKT. 2079/5).

Mersin Hapishanesi'nde 1898 yılında kâtip olarak görev yapan isimlerden biri de Ali Efendi olmuştur (BOA. DH.MKT. 2202/116). Hapishanede okuma yazma bilmeyen bir gardiyanın mevcut olduğu, kayıtların zaptiye başçavuşu tarafından tutulduğu, bu nedenle hapishaneye bir kâtipin tayin edilmesi gerektiği 4 Ağustos 1898 tarihinde bir yazıyla bildirilmiştir (BOA. DH.MKT. 2095/18). Merkezî yönetim ve yerel idare arasında gerçekleşen yazışmalar neticesinde Ali Efendi'nin 250 kuruş maaş ile Mersin Hapishanesi'ne tayin edilmesine karar verilmiştir. Nitekim 4 Kasım 1898 tarihinde atama gerçekleştirilmiş ve Ali Efendi göreve başlamıştır (BOA. DH.MKT. 2202/102, 2216/87; BOA. ŞD. 2128/23). Merkezî yönetimin kararı, Ali Efendi'ye ödenecek maaşın hapishanenin genel bütçesinden tasarruf sağlanarak ödenmesi yönünde olmuştur (BOA. ŞD. 2703/31). Maliye Nezareti tarafından alınan bu karar 17 Aralık 1899 tarihinde Adana Valiliği ve Mersin Mutasarrıflığı'na bildirilmiştir (BOA. DH.MKT. 2364/95).

Fakat 17 Ocak 1899 tarihinde Maliye Nezareti'nden gelen bu telgrafa Adana Valiliği tarafından yazılan cevapta genel bütçeden tasarrufun sağlanarak bu maaşın ödenemeyeceği ve yeterli akçenin olmadığı belirtilmiştir (BOA. DH.MKT. 2325/34). Netice olarak maaşın merkezî yönetim tarafından ödenmesi hususunda karar alınmıştır (BOA. BEO. 1500/112487). Alınan bu karar doğrultusunda yıllık toplam 3.000 kuruş olan maaşın merkezî yönetim tarafından ödeneceği Maliye Nezareti tarafından Adana Valiliği'ne iletilmiştir (BOA. BEO. 1361/102027). 1900 yılına gelindiğinde Ali Efendi'nin yanı sıra Mersin Hapishanesi'nde görev yapan 1 gardiyana ek olarak 3 gardiyan ile 1 hapishane memuru tayin edilmiştir. Maaşlarının ise yerel hükümet tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır (BOA. DH.MKT. 2392/4). Lakin bu tarihlerde hapishanenin müdürsüz olduğu saptanmıştır. Bunun temel sebebi olarak hapishane görevlilerine yerel idare tarafından verilen maaşların yetersiz olması ve devamlı olarak temin edilememesi gösterilmiştir. Bu hususa dikkat çekilerek hapishanenin müdürsüz olmayacağı ve hapishaneye bir müdürün tayin edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Ancak bu talebin yerine getirilip getirilmediğine dair verilere ulaşılamamıştır (BOA. DH.MKT. 2520/28).

Bu çalışanlar dışında 1902 yılında zabıta mülazımı olarak Yusuf Efendi görev yaparken (BOA. DH.MKT. 630/27) 1904 yılında hapishanede 1 gardiyan ile 1 kâtime ihtiyacın olduğu belirtilmiştir. Görevlendirilecek olan bu gardiyanın ise aylık maaşının 150 kuruş olacağı ifade edilmiştir (BOA. DH.MKT. 831/29). Mersin Hapishanesi'nde hükümlü olarak bulunan Kazganlı Yusuf ile arkadaşının hapishaneden firar etmelerine dair yardımda bulunan hapishane muhafızı Halil bin Salih Efendi muhakeme altına alınmıştır. Mersin Meclis-i İdaresi tarafından davalarının görülmesine yönelik alınan karar uygun görülmemiştir. Adliye Nezareti ile Mülkiye Dairesi arasında yapılan görüşmeler neticesinde görevi gereği zabıta memuriyetinde bulunduğundan dolayı dava ve tahkikat sürecinin Mülkiye Dairesi tarafından görülmesi kararlaştırılmıştır. Alınan bu karar Adana Valiliği ile Mersin Mutasarrıflığı'na iletilmiştir (BOA. BEO. 1239/30). Halil Efendi'nin yanı sıra hapishane muhafızı olarak görev yapan Hüseyin Efendi, Süleyman bin Mustafa ve Abdullah bin Mehmet de takibat sürecine alınmıştır. Mahkeme kayıtlarından hareketle 1908 yılında Mersin Hapishanesi'nde hapishane muhafızı olarak jandarma tabur efradından olan Halil bin Salih, Süleyman bin Mustafa ve Abdullah bin Mehmet'in görev yaptığı tespit edilmiştir. Halil Efendi ayrıca Mersin Piyade Zabıtası Ustabaşısı olarak görev yapmıştır. Ancak hapishanede görevlendirilmiş olan bu şahıslarla ilgili yürütülen muhakeme sürecine dair verilere ulaşılamamıştır (BOA. BEO. 3262/244643).

1909 yılına gelindiğinde ise hapishanenin gardiyan yetersizliği sorununun devam ettiği saptanmıştır. Hapishanenin güvenlik ve muhafazasının sağlanması amacıyla 5 gardiyan ile 1 başgardiyanın tayin edilmesi yönünde karar alınmıştır. Başgardiyanın aylık 350 kuruş, diğer gardiyanların ise her birinin 150 kuruş alması yönünde karar alınmış ve hapishane idaresine bildirilmiştir (BOA. DH.MUİ. 25/54). 1913 yılında hapishanede görev alan idarî personele dair veriler tablo 5'te yer almaktadır.

¹¹Müezzin Mustafa Efendi, Mersin'de hükümlü kadınların barınması için 1885 yılında kendisinin gardiyan olarak aylık 100 kuruş maaş ile atanması şartıyla evinin Nisa Hapishanesi olarak kiralanmasını kabul etmiştir. 1895 yılına gelindiğinde ise kiralanan iki-üç odalı bir hane kadınlar için hapishane olarak kullanılmıştır. Görev yapan gardiyanın maaşı 140 kuruşken kira bedeli ise 100 kuruş olarak belirlenmiştir. Mersin Nisa Hapishanesi'nin kira ve gardiyan bedelinin yıllık 2.880 kuruş olduğu belirtilmiştir (BOA. DH.MKT. 1409/76; BOA. ŞD. 2126/29).

Tablo 5. Mersin Hapishanesi Görevli Cetveli (1913)

Müdür		Kâtip		Tabip		Başgardiyan		Erkek Gardiyan		Kadın Gardiyan		Hademe		Çamaşırıcı		Aylık Maaşı
Mevcut	Aylık	Mevcut	Aylık	Mevcut	Aylık	Mevcut	Aylık	Mevcut	Aylık	Mevcut	Aylık	Mevcut	Aylık	Mevcut	Aylık	
1	400	1	300	-	-	-	-	7	1050	-	-	1	100	1	100	1950
-	-	-	-	-	-	-	-	1	150	-	-	-	-	-	-	150
1	500	-	-	-	-	1	300	4	800	1	150	-	-	1	100	1850

Kaynak: BOA. DH.MB.HPS. 86/24.

Tablodaki veriler incelendiğinde 1913 yılında hapishanede toplam 20 görevlinin bulunduğu görülmektedir. Bu görevlilere aylık olarak ödenen toplam tutar ise 3.950 kuruştur. Tabloda verilen bilgilerden hareketle hapishanede tabibin bulunmadığı çıkarımı yapılmaktadır. 20 görevli ile hekimsiz hizmet veren Mersin Hapishanesi'nde 59 erkek ile 5 kadın tutuklu, 83 erkek ve 10 kadın hükümlü mevcuttur. Hapishanede bu tarihlerde 141 erkek 15 kadın hükümlü olmak üzere toplam 156 kişi bulunmaktadır (BOA. DH.MB.HPS. 86/24).

156 kişilik hükümlü ile aktif olan hapishanede 1913 ile 1914 yılları arasında görev yapan personele dair bilgiler tespit edilmiştir. Bu kapsamda Mersin Hapishanesi'nde görev yapan memurlara dair isim bilgileri ve göreve geliş tarihleri ile ilgili veriler tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Mersin Hapishanesi Görevlileri (1913-1914)

Görev ve İsim	İşe Başlama Tarihi	Selefi	
		Ayrılış Tarihi	İsim
Müdür Akif Efendi	21 Ağustos 1913	13 Ağustos 1913	Rıfat Efendi
Kâtip Mehmet Nuri Efendi	14 Ağustos 1913	13 Ağustos 1913	İbrahim Efendi
Kâtip ve Başgardiyan Hüseyin Sami Efendi	24 Haziran 1914	14 Haziran 1914	Mahmut Nuri Efendi

Kaynak: BOA. DH.MB.HPS.M. 17/5.

Tablodaki veriler incelendiğinde 1913 ile 1914 yılları arasında hapishanede 2 şahsın müdürlük, 4 şahsın kâtiplik ve baş gardiyanlık yaptığı görülmektedir.

Rıfat Efendi'den görevi devralan Akif Efendi'nin hapishanede müdürlük görevini icra ettiği 1914 yılında Mersin Hapishanesi ile ilgili birtakım şikayetler meydana gelmiştir. Bu iddiaların araştırılması amacıyla Adana vilayeti tarafından oluşturulan denetleme ekibi birtakım incelemelerde bulunmak için Mersin Hapishanesi'nde denetlemelerde bulunmuştur. Bu denetlemenin yapılmasının temel nedeni, hapishanenin kanunlara uygun olarak idare edilip edilmediğinin belirlenmesi ve hükümlülerin genel durumu hakkında bilgi toplanmasıdır. Yapılan incelemeler neticesinde yöneticilerin genel olarak kanuna riayet etmediği, gardiyanların kanunlara uygun olarak görevlerini icra etmediği, tutuklu ile hükümlülerin bir arada tutulduğu, bazı hükümlülerin yakınları ile ziyaret saatlerinde görüşürülmediği, bazı hükümlülerin ise serbestçe istedikleri zaman görüşürüldükleri ve muayene saatlerinde serbest bırakıldıkları tespit edilmiştir. Hükümlüler arasında uyuz hastalığına tutulanlarla sağlam olanların bir arada tutulduğu raporda belirtilen bir diğer önemli husus olmuştur. Bu rapor doğrultusunda hapishane müdürüne kanunlara uygun olarak davranması hususunda ihtarda bulunulmuştur (BOA. DH.MB.HPS. 72/65). 1915 yılında Mersin Hapishanesi ile ilgili tutulan kayıtlara göre, aylık 400 kuruş maaş ile 1 hapishane memuru, aylık 300 kuruş maaş ile 1 kâtip, her biri aylık 150 kuruş maaş ile 4 erkek gardiyan, aylık 150 kuruş maaş ile 1 kadın gardiyan, aylık 150 kuruş maaş ile 1 hademe ve aylık 100 kuruş maaş ile 1 çamaşırıcı bulunmaktadır. Hapishanede görev yapan bu personele aylık toplamda 1.800 kuruş, senelik ise 21.600 kuruş ödeme yapılmıştır (BOA. DH.MB.HPS. 154/14; DH.MB.HPS.M. 53/1-2).

Mersin Hapishanesi'nin izahat listesine dair 1917 yılının nisan ayında hazırlanan rapor incelendiğinde hapishanede 10 adet koğuşun bulunduğu saptanmıştır. Her koğuşta kalabilecek hükümlü sayısı 12 olarak belirlenmiş ve toplamda hapishanede kalabilecek kişi sayısı 120 olarak sınırlandırılmıştır. Hapishanenin müdürü İbrahim Efendi askerde bulunduğundan dolayı mevcutta müdür bulunmamaktadır. Bu nedenden hapishane, jandarma efradından Hasan Efendi tarafından idare edilmiştir. Kâtip olarak bulunan Sami Efendi de aynı şekilde askerde olduğundan kâtiplik görevi müdür vekili tarafından idare edilmiştir. Nisa Hapishanesi'nde ise 1 gardiyan görev yapmıştır (BOA. DH.MB.HPS.M. 28/28). Aynı yıl içerisinde birer

hapishane ile tevkifhanenin aktif olduğunun belirtilmesinin yanı sıra 1 müdür, 1 kâtip ve 6 gardiyanın görev yaptığı tespit edilmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 159/46). Hapishanede bulunan görevlilerin sağlık durumlarıyla ilgili detaylı bir bilgiye ulaşılmamış olsa da 1920 yılının ağustos ile şubat ayları arasında ilaç ile diğer muhtelif masraflar için belirlenen miktar hakkında bilgi edinilmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 68/71). Buna göre, ilaç ve genel masraflar için Adana Merkez Hapishanesi ile Mersin Hapishanesi'ne 1.295.100 kuruş gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Lakin belirlenen tutarın aktarıldığına dair bilgiler mevcut değildir. Nitekim yapılan araştırmalarda bu hususta herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (BOA. DH.MB.HPS. 70/6). Hapishanenin idare personelinin yanı sıra hapishanede bulunan hükümlü ile tutuklular hakkında da bilgilere ulaşılmıştır.

3. HAPİSHANENİN MAHKÛM VE MEVKUF DURUMU

Osmanlı İmparatorluğu'nun genelinde olduğu gibi Mersin Hapishanesi'nde de hükümlü ve tutuklular; cinsiyet açısından erkek ve kadın, tutukluluk durumlarına göre mahkûm (hükümlü) ve mevkuf (tutuklu), suç türlerine göre ise cinayet, cünha, kabahat ve zimmet olarak tasnife tabi tutulmuşlardır. Yukarıda cinsiyet, suç türü ve tutukluluk durumlarına dair yapılan tasnifin tüm örneklerine dair veriler Mersin Hapishanesi'nde mevcuttur. Bu doğrultuda tespit edilen hükümlü sayılarının cinsiyet, tutuklanma durumları ve suçlarına göre dağılımları, barınma koşulları ve genel durumları ile ilgili tespitte bulunulmaya çalışılmıştır (BOA. DH.EUM.MTK. 77/71). Bu bağlamda, 15 Mart 1895 tarihinde Mersin'de bulunan İngiltere Konsolosu tarafından Adana Valiliği'ne çekilen şikâyet telgrafının incelenmesi elzemdir. Telgrafın içeriğine bakıldığında hapishane görevlilerinin hükümlülere kötü muamelelerde bulduklarına ve bazı Ermeni hükümlülerin zincirli olduğuna dair şikâyetlerde bulunulmuştur. Adana Valiliği ile Mersin Mutasarrıflığı arasında yapılan yazışmalar neticesinde bu tür iddiaların asılsız olduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine konsolos hapishaneye davet edilerek istediği hükümlüyü görmesi sağlanarak bu iddiaların asılsız olduğu ortaya konulmuştur (BOA. Y.PRK.DH. 8/42).

Bu tür asılsız iddiaların ortaya atıldığı hapishanede periyodik aralıklarla münferit firar girişimlerinin olduğu da saptanmıştır. Bu bağlamda, Ali bin Esmer Mehmet'in 1902 yılındaki firar girişimi örnek gösterilebilir. Tarsus'un Karatepe köyünden olan Ali bin Esmer Mehmet, 3 sene kürek cezasına çarptırılmıştır. Belirli bir müddet hapishanede kaldıktan sonra firar girişiminde bulunmuştur. Lakin görevliler tarafından bunun tespit edilmesi üzerine girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu girişimle ilgili yapılan şikâyetlerde Ali bin Esmer Mehmet'in firar etmesine hapishane zabıta mülazımı Yusuf Efendi ile hapishane onbaşı Hasan Efendi'nin müsaade ettiğine dair iddialar ortaya atılmıştır. Bu iddiaların araştırılması için tahkikat süreci başlatılmıştır. Ancak tahkikatın ne yönde neticelendiğine dair verilere ulaşılamamıştır (BOA. DH.MKT. 630/27). Ayrıca Yusuf Efendi'nin 1904 yılında Mersin Hapishanesi'nde yaşanan olayda müdahalesi olduğu ve bu olay neticesinde 3 Ermeni hükümlünün öldüğü tespit edilmiştir (BOA. BEO. 2326/174377).

Ali bin Esmer Mehmet'in yanı sıra hapishanede kalan diğer hükümlülerin isim ve cezalarına dair bilgiler mevcuttur. 28 Ağustos 1902 tarihinde Mersin Hapishanesi'nde tutulan yoklama cetvelinde görüldüğü üzere Ayşe bin Mehmet 15 sene kürek cezasına, Tarsus'tan Zihni İbrahim 15 sene küre cezasına, Mersin'den İbrahim bin Recep 3 sene kürek cezasına, Mustafa bin Ali 12 sene kürek cezasına, Tarsus'tan Mahmut 1 sene hapis cezasına, Tarsus'tan Mustafa bin Süleyman 2 sene hapis cezasına, Tarsus'tan Ali bin Derviş Mahmut 5 sene kürek cezasına, Musa bin Mehmet 3 sene kürek cezasına, Tarsuslu Topçu İbrahim idam cezasına, Kirikor ile Haçin 6 aylık hapis cezasına ve Arif Velid 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Mersin Hapishanesi'nde yatmakta olan hükümlülerin ağırlıklı olarak kürek cezası ile cezalandırıldıkları, bununla birlikte hapis cezalarının ve idam cezasının da uygulandığı saptanmıştır (BOA. DH.MKT. 630/27).

Hapishanede idam cezasıyla hükümlü olanlar, 1904 yılında hapishanede tutulan Cafer ve Rumkaleli Hasan Efendi'dir. Cafer ve Hasan Efendi'nin yanı sıra hapishanede üç hükümlü daha mevcuttur. Buna göre Parsiç Efendi 10, Karabet Efendi 4 ve Hacı Ahmet Efendi ise 10 sene hapis cezası almıştır. Esasen idam hükümlüsü olan Cafer ve Hasan Efendi ile Karabet Efendi, Parsiç Efendi ve Hacı Ahmet Efendi arasında hapishanede arbede meydana gelmiştir. Yaşanan bu kavga neticesinde Parsiç ve Karabet Efendiler ölürken, Hacı Ahmet Efendi ise yaralanmıştır. Hasan Efendi'nin de yaralandığı olayın tahkikat süreci hapishane memurları tarafından yürütülmüştür. Fakat tahkikatın ne yönde sonuçlandığına dair veriler elde edilememiştir. Olayın yeni Hükümet Konağı'nın yanına inşa edilen hapishaneye taşınmadan önce yaşandığı, bu gibi olayların yaşanmaması için bir an önce hapishanenin tamamlanması gerektiği belirtilmiştir. Verilen bilgilerden hareketle yeni hapishanenin inşa edilmesinden önce eski hükümet konağındaki hapishanenin hükümlüler açısından pek de güvenli olmadığı yorumu yapılabilmektedir (BOA. ŞD. 2133, 17/3). Mersin Mutasarrıflığı tarafından Adana Valiliği'ne telgraf çekilmiştir. Telgrafta bu gibi nedenlerden dolayı yeni hapishanenin inşasının bir an önce tamamlanması için Mersin İskelesi vergisinin ve gerekli olan bütçenin tahsis edilmesi talep edilmiştir (BOA. DH.TMIK.S. 52/41).

Eski Hükümet Konağı'nın altında bulunan hapishanede yaşanan olaya benzer bir vakanın 1909 yılının şubat ayında yeni Mersin Hapishanesi'nde meydana geldiği saptanmıştır. Bu tarihlerde hapishanede tutuklu bulunan hükümlüler arasında arbede çıkmıştır. Yaşanan bu arbede neticesinde 8 hükümlü ve 1 jandarma

onbaşı yaralanmıştır. Yaralananlar belediye tabibi tarafından tedavi edilmiştir. Arbedenin yaşanmasına neden olan taraflar ise derdest edilip ayrı koşullara atılmış ve olay kontrol altına alınmıştır. Daha sonra bu hükümlülerin bir kısmı Payas Hapishanesi'ne nakledilmiştir. Hapishanede hükümlü sayısının artış göstermesine bağlı olarak güvenlik zafiyeti oluşmuştur. Bu zafiyet birtakım problemlerin yaşanmasına neden olmuştur (BOA. DH.MKT. 2739/13). Bu gibi problemler varlığını devam ettirirken 1911 yılında Mersin Hapishanesi'nde 1 erkek ile 1 kadın hükümlünün bulunduğu tespit edilmiştir. Lakin tespit edilen bu hükümlülere dair kayıtların hangi aya ait olduğu saptanamamıştır (BOA. DH.MB.HPS.M. 54/3).

Hapishanede yoğunluktan dolayı benzer sorunların 1912 yılına gelindiğinde de yaşandığı saptanmıştır. Adana Merkez Hapishanesi'nde yoğunluktan dolayı hükümlüler arasında izdiham yaşanmıştır. Bu izdihamdan dolayı 10 hükümlünün Hapishaneler İdaresi'nin bilgisi doğrultusunda Mersin Hapishanesi'ne nakledilmesi kararı alınmıştır. Alınan bu karar 1912 yılında Mersin Hapishanesi'nde hükümlü yoğunluğunun olmadığını göstermektedir. Hükümlülerin sevk edilmesinde etkili olan bir diğer neden de suçluların sıhhi şartlarını muhafaza etmektir. Hapishaneler Nizamnamesinin 8. maddesi gereğince cinayet suçundan dolayı mahkûmiyetleri bulunan 10 kişinin Mersin Hapishanesi'ne nakledilmesi sırasında herhangi bir asayişsizliğin ve hapishanede durum bozucu faaliyetlerin ortaya çıkmasını engellemek için zaptiye görevlendirilmiştir. Nakil işlemleri, Adliye Nezareti'nin bilgisi doğrultusunda yapılmadığından iptal edilmiştir. Nitekim 17 Temmuz 1912 tarihinde Adliye Nezareti tarafından Adana vilayetine çekilen telgrafta hükümlü nakletme işlemlerinin Nezaret denetimi altında yapılabileceği belirtilmiştir. Naklin gerekmesi durumunda ise Adliye Nezareti'nin bundan geri durmayacağı ifade edilmiştir. Ancak Adana Hapishanesi'nden Mersin Hapishanesi'ne hükümlü sevk etmeye gerek olmadığı belirtilerek sevkiyat işlemleri iptal edilmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 104/22).

Hapishanede tutulan hükümlülerin giderlerinin nasıl karşılandığına dair detaylı bilgilere ulaşamamakla birlikte 1913 yılında Mersin Mutasarrıflığı tarafından, ekim ayından sene sonuna kadar, hapishanenin giderleri için kasım ayında istenen 250.000 kuruşun acilen gönderilmesi talep edilmiştir. Lakin belirlenen miktardan sadece 100.000 kuruşun posta yoluyla 8 Aralık'ta gönderildiği, Hapishane İdaresi'ne 17 Aralık günü bildirilmiştir (BOA. DH.MB.HPS. 54731).

Hükümlü masraflarının karşılanmasına yönelik bu girişimden bir yıl sonra, 1914 yılında hapishanede Aziz Edip Efendi adında bir hükümlünün tutulduğu saptanmıştır. Aziz Efendi sigorta bedelinden istifade etmek için yasadışı yollara başvurmuştur. Bu durumun tespit edilmesi üzerine tutuklanan Aziz Efendi hakkında yürütülen mahkeme neticesinde kendisi Mersin Hapishanesi'nde 3 yıl kürek cezasına çarptırılmıştır (BOA. BEO. 4316/323688). Ancak aynı yıl içerisinde hükümlünün eşi ve çocukları başvuruda bulunarak serbest bırakılmasını talep etmişlerdir (BOA. DH.EUM.MTK. 78/24). Bu talep üzerine yapılan araştırmalar neticesinde Aziz Efendi'nin cezasının padişah tarafından affedilerek serbest bırakıldığı tespit edilmiştir (BOA. İ.AZN, 117/56). Aziz Efendi'nin yanı sıra 1914 yılının haziran ayında Mersin Hapishanesi'nde hükümlü ve tutuklu sayısına dair veriler tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Mersin Hapishanesi Tutuklu Mevcudu (Haziran-Ağustos 1914)

1914 Senesi	Mahkûm		Mevkuf		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Haziran ayı mevcudu	155	2	61	2	220	4
Temmuz ayında gelenler	26	0	0	0	26	0
Toplam	181	2	61	2	246	4
Temmuz ayında bırakılanlar	37	1	9	0	47	1
Temmuz ayı mevcudu	144	1	52	2	199	3
Ağustos ayında gelenler	5	1	8	1	15	2
Toplam	149	2	60	3	214	5
Ağustos ayında bırakılanlar	12	1	23	0	26	1
Ağustos ayı sonu mevcudu	137	1	47	3	188	4

Kaynak: BOA. DH.MB.HPS. 73/35.

Tablodaki veriler incelendiğinde, hapishanede genel olarak haziran ayı içerisinde 220 erkek, 4 kadın hükümlü bulunurken temmuzda bu sayı 199 erkek ile 3 kadına düşmüştür. Ağustos ayında ise 188 erkek ile 4 kadın hükümlü mevcuttur.

1915 yılında ise mart ila haziran aylarında, dört aylık zaman zarfı içerisinde Mersin Hapishanesi'nde hükümlü sayılarına bakıldığında cinayet suçundan hükümlü 29 erkek bulunurken kadın hükümlü bulunmamaktadır. Cünha ve kabahat suçundan 10 erkek hükümlü bulunurken kadın hükümlü yoktur. Zimmet suçundan ise 22 erkek hükümlü bulunurken kadın hükümlünün hapishanede yattığına dair verilere

ulaşılamamıştır. Toplamda hapisanede 61 hükümlü mevcuttur. Bu hükümlülerin tamamının erkek olması ise dikkati çekmektedir (BOA. DH.MB.HPS M. 21/48). 1915 yılı temmuz ayı ile ekim ayları arasındaki dört aylık zaman zarfı içerisinde hükümlüler arasında cinayet suçundan hükümlü 67 erkek bulunurken kadın hükümlünün olmadığı tespit edilmiştir. Cünha suçundan ise 92 erkek bulunurken kadın hükümlünün olduğuna dair verilere ulaşılamamıştır. Kabahat suçundan ise 52 erkek ve 2 kadın olmak üzere toplamda 54 hükümlünün olduğu saptanmıştır. Böylece hükümlü olarak hapisanede 211 erkek ve 2 kadın olmak üzere toplamda 213 kişinin yattığı tespit edilmiştir. Tevkifhanede ise cinayet suçundan 62 erkek bulunurken kadın tutuklu bulunmamaktadır. Cünha suçundan ise 68 erkek ve 2 kadın olmak üzere 70 tutuklu mevcuttur. Kabahat suçunu işleyip tevkifhanede yatmakta olan tutuklu bulunmamaktadır. 1915 yılının ilk dört aylık zaman zarfında tevkifhanede toplamda 129 erkek ile 2 kadın olmak üzere 131 tutuklu bulunmaktadır. 1915 yılının temmuz ile ekim ayı arasında hapisane ile tevkifhanede toplamda 344 kişi mevcuttur (BOA. DH.MB.HPS. 156/32).

Mersin Hapishanesi'nin 1915 yılı hükümlü ve tutuklu sayısına dair ayrıntılı bilgilerin yanı sıra hükümlü ve tutukluların firar etme girişimlerinde bulduklarına dair bilgiler de tespit edilmiştir. Bu bağdamda, hapisanede yatmakta olan Tarsuslu İbrahim Efendi örnek gösterilebilir. Hapishaneden kaçmayı başarabilen İbrahim Efendi'nin yakalanması için gerekli takibat işlemleri başlatılmıştır. Yürütülen çalışmalar neticesinde kısa süre içerisinde İbrahim Efendi yakalanarak Mersin Hapishanesi'ne teslim edilmiştir. Bu doğrultuda Mersin Hapishanesi'nin idaresi tarafından Mersin Mutasarrıflığı'na bilgi aktarılmıştır. Mersin Mutasarrıflığı ise konuyla ilgili bilgileri 14 Kasım 1915 tarihinde Adana Valiliği'ne iletmıştır (BOA. DH.MB.HPS. 148/58). 1915 yılının hükümlü ve tutuklularına dair ayrıntılı bilgilerin tespit edildiği bir diğer yıl da 1916'dır. 1916 yılının mart ile haziran ayları arasında hapisanede bulunan hükümlü ile tutukluların sayısına dair veriler tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Mersin Hapishanesi Yoklama Cetveli (Mart-Haziran 1916)

Suç Türü	Mahkûm Sayısı			Mevkuf Sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	75	0	75	79	1	80
Cünha	62	2	64	0	0	0
Kabahat	3	0	3	0	0	0
Toplam	140	2	142	79	1	80

Kaynak: BOA. DH.MB.HPS.M. 15/23.

Tablodaki veriler incelendiğinde Mersin Hapishanesi'nde 1916 yılının ilk dört ayı içerisinde cinayet, cünha ve kabahat suçlarından toplamda 2 kadın ile 140 erkek hükümlü bulunurken, 79 erkek ve 1 kadın ile 80 tutuklu mevcuttur. Tutuklu ve hükümlü sayısının toplamda 223 kişi olduğu saptanmıştır.

Mersin Hapishanesi'nde 1916 yılının haziran ayında 250 erkek ve 7 kadın hükümlü, 87 erkek ile 3 kadın tutuklunun olduğu saptanmıştır. Yani haziranda hapisanede toplamda 337 erkek ile 10 kadın hükümlü ve tutuklu mevcuttur. Haziran ayı içerisinde tahliye edilen hükümlü ve tutukluların sayısına bakıldığında ise 87 erkek ile 5 kadın hükümlü, 29 erkek ile 1 kadın tutuklu olmak üzere toplamda 116 erkek ile 6 kadının tahliye edildiği tespit edilmiştir. Tahliye edilenlerle birlikte haziran ayının sonunda hükümlü sayısı 163 erkek ile 2 kadın, tutuklu sayısı ise 58 erkek ile 1 kadın olmak üzere toplamda 221 erkek ve 4 kadın hükümlü ve tutuklu mevcuttur (BOA. DH.EUM.MTK. 77/71). 1916 yılın ağustos ile eylül ayları arasında hapisanede bulunan hükümlü ve tutuklulara dair veriler elde edilmiştir. Bu kapsamda ağustos ayından eylül ayına kadar 137 erkek, 1 kadın hükümlü ile 47 erkek ve 3 kadın tutuklu olmak üzere toplamda 188 erkek ile 4 kadın hükümlü ve tutuklunun olduğu saptanmıştır. Bu sayıya eylül ayı içerisinde 11 erkek hükümlü, 12 erkek ile 1 kadın tutuklu olmak üzere toplamda 23 erkek ile 1 kadın hükümlü ve tutuklu eklenmiştir. Eylül ayı sonunda ise hapisanede toplamda 148 erkek ile 1 kadın hükümlü, 59 erkek ile 4 kadın tutuklunun bulunduğu saptanmıştır. Eylül ayı içerisinde affedilen veya cezası bitip tahliye edilen hükümlü ve tutuklu sayısına bakıldığında ise 12 erkek ve 1 kadın hükümlünün serbest bırakıldığı görülmektedir. Ayrıca tevkifhanede tutulmakta olan 14 erkek tutuklu serbest bırakılmıştır. Eylül ayından ekim ayına kadarki zaman diliminde ise 136 erkek hükümlü, 45 erkek ve 4 kadın tutuklu olmak üzere toplamda 189 kişinin hapisanede yatmakta olduğu saptanmıştır (BOA. DH.MB.HPS.M. 17/9). 1916 yılının temmuz ile şubat ayları arasında hapisanede hükümlü veya tutuklu olarak yatan kişilerin sayılarının suç ve cinsiyetlerine göre dağılımı tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Mersin Hapishanesi'nde Yatan Hükümlü ve Tutuklular (Temmuz-Şubat 1916)

Suç Türü	Mahkûm Sayısı			Mevkuf Sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	93	0	93	127	5	132
Cünha	123	2	72	0	0	0
Kabahat	63	10	73	0	0	0
Toplam	279	12	238	127	5	132

Kaynak: BOA. DH.EUM.MTK. 77/71, DH.MB.HPS.M. 20/22.

1916 yılının temmuz ile şubat ayları arasındaki sekiz aylık zaman zarfı içerisinde cinayet, cünha ve kabahat suçlarından hapishanedeki hükümlü sayısı 279 erkek ve 12 kadın olmak üzere toplamda 291'dir. Tevkifhanede ise 127 erkek ve 5 kadın olmak üzere toplamda 132 tutuklu mevcuttur. Hükümlü ve tutukluların toplam sayısı 423 kişi olarak saptanmıştır.

Mersin Hapishanesi'nde 1916 yılına benzer detaylı bilgilerin elde edildiği bir diğer yıl da 1917 senesi olmuştur. Bu çerçevede 1917 yılında mart ile haziran ayları arasındaki dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde hapishanede hükümlü ve tutuklu bulunan kişilerin sayılarına dair veriler tespit edilmiştir. 1917'de cinayet suçundan hükümlü bulunmazken, tutuklu olarak 15 erkeğin tevkifhanede yatmakta olduğu tespit edilmiştir. Cünha suçundan ise 63 erkek ile 1 kadın hükümlüyen, tevkifhanede tutuklu bulunmamaktadır. Kabahat suçundan ise hükümlü ve tutuklunun olmadığı saptanmıştır. Bir önceki dönemlerin aksine hapishanede yatmakta olan kişilerin sayısı düşmüştür. Nitekim mart ile haziran ayları arasında hapishanede yatmakta olan hükümlü ve tutukluların toplam sayısının 81 olduğu tespit edilmiştir (BOA. DH.MB.HPS.M. 31/39).

1917 yılında hapishanede yatmakta olan hükümlü ve tutuklulara dair yukarıda belirtilen veriler dışında 18 yaşından küçük iki hükümlü çocuğun da bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çocuklardan biri Mersinli Ali Efendi bin Mehmet Hüseyin'dir. Hırsızlık suçundan yakalanan Mehmet Hüseyin'e 9 ay hapis cezası verilmiştir. Belirlenen bu cezanın infazı için Mehmet Hüseyin, Mersin Hapishanesi'ne gönderilmiştir. 1917 yılında hapishanede yapılan yoklama sırasında kayıtlara geçen bilgilere göre Mehmet Hüseyin'in 1 ay 14 günlük cezasının kaldığı anlaşılmaktadır. Diğer hükümlü çocuk ise Ciran bin Abud'tur. Mersin'de Çardak Mahallesi'nde ikamet eden Ciran bin Abud, hırsızlık suçunu işlemiştir. Yakalanması neticesinde yargılaması yapılarak 24 Aralık 1916 tarihinde hırsızlık suçundan 9 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Mersin Hapishanesi'nde haziran ayında tutulan yoklama kayıtlarında Ciran bin Abud'un 2 ay 20 günlük cezasının kaldığına dair not düşülmüştür (BOA. DH.MB.HPS. 158/66). Bu çocuk hükümlülerin yanı sıra 1917 yılının nisan ayında hapishanede tutuklu olarak 6 erkek bulunurken, kadın hükümlünün bulunduğu dair bir bilgi yoktur. Ayrıca nisan ayında 4 erkek ile 1 kadın hükümlünün bulunduğu da saptanmıştır. Nisan ayında hapishanede toplamda 11 hükümlü ve tutuklu mevcuttur. Yine aynı günlerde siyasî suçlardan dolayı hapishanede 3 hükümlünün bulunduğu dair bilgiler de tespit edilmiştir (BOA. DH.MB.HPS.M. 28/28).

Mersin Hapishanesi'nde hükümlü ve tutuklu olarak yatmakta olan suçlulara dair bilgilerin elde edildiği bir diğer yıl da 1918 senesi olmuştur. 1918 yılının kasım ile şubat ayları arasındaki dört aylık zaman zarfında cinayet suçundan 33 erkek ile 1 kadın olmak üzere toplamda 34 hükümlünün, 57 erkek ile 2 kadın olmak üzere toplam 59 tutuklunun bulunduğu tespit edilmiştir. Cünha suçundan 72 erkek ile 7 kadın olmak üzere toplam 79 hükümlünün, 27 erkek ile 3 kadın olmak üzere toplam 30 tutuklunun hapishanede yatmakta olduğu saptanmıştır. Kabahat suçundan ise 1 erkek hükümlü mevcuttur. 1918 yılının kasım ile şubat ayları arasında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 114 hükümlü ve 89 tutuklunun bulunduğu görülmektedir. Suç oranlarına göre dağılımda ise cinayet suçundan 93, cünha suçundan 109 ve kabahat suçundan 1 hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır. Cinsiyete göre dağılıma bakıldığında ise 190 erkek ve 13 kadın mevcuttur. Hapishanede dört aylık zaman zarfında toplamda 203 hükümlü ve tutuklu bulunmuştur (BOA. DH.MB.HPS.M. 33/14). Aynı yılın mart ile temmuz aylarına dair veriler ise tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde mart ile haziran ayları içerisinde hapishanede işlemleri yapılan 32 hükümlü tespit edilmiştir. Bu hükümlülerden 27'si cünha, 5'i cinayet suçundan tutuklanmıştır. Tevkifhanede yatan tutukluların sayısı ise 69'dur. 1918 yılının mart ile haziran ayları arasında hapishanede yatmakta olan toplam hükümlü ve tutuklu sayısı 101 kişidir.

Mersin Hapishanesi'nde yatmakta olan hükümlü ve tutuklulara dair elde edilen en son bilgiler 1919 yılına aittir. 1919 yılında hapishanede 1.080 erkek ve 173 kadın hükümlü ile tutuklunun bulunduğu tespit edilmiştir. Toplamda 1.253 hükümlü ve tutuklunun yıllık gideri için 167.154 kuruş 30 santimlik harcamanın yapıldığı tespit edilmiştir. Bu harcamaların ise genel olarak hükümlü ve tutukluların temel ihtiyaçları ve barınmaları için gerekli şartların sağlanması çerçevesinde harcandığı saptanmıştır (BOA. DH.MB.HPS. 98/56).

Tablo 10. Mersin Hapishanesi Yoklama Cetveli (Mart-Haziran 1918)

Suç Türü	Mahkûm Sayısı						Mevkuf Sayısı	
	Kabahat		Cünha		Cinayet		Erkek	Kadın
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın		
Mart ayı mevcudu	-	-	10	-	1	-	12	-
Nisan ayı mevcudu	-	-	10	-	1	-	17	-
Mayıs ayı mevcudu	-	-	3	-	1	-	20	-
Haziran ayı mevcudu	-	-	4	-	1	-	20	-
Temmuz ayı mevcudu	-	-	-	-	1	-	-	-
Toplam	-	-	27	-	5	-	69	-

Kaynak: BOA. DH.MB.HPS.M. 35/6.

SONUÇ

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Mersin bölgesinde mahpus olan kişilerin tutulduğu mekân olarak eski hükümet konağının altında bulunan odalar kullanılmıştır. Ancak zamanla bu odaların fizikî yapı açısından hükümlü ve tutuklulara yetersiz gelmeye başladığı anlaşılmıştır. Hükümlü ve tutukluların sayısının artmasına bağlı olarak oluşan yoğunluğa cevap verememesi, sağlık sorunlarının ortaya çıkması ve güvenlik açısından yetersiz bulunması neticesinde 1901 yılında inşa edilmesi planlanan Mersin Hükümet Konağı'nın hemen yanında bir hapishanenin inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Esasen mevcut hükümet konağının yetersizliği ve yeni bir konağın yapılması gerektiği tartışmaları 1864 yılında başlayıp 1891 yılında konağın yapılması yönünde karar alınarak noktalanmıştır. Bu doğrultuda Mersin Mutasarrıflığı, Adana Valiliği aracılığı ile merkezî yönetim ile yazışmalar gerçekleştirerek hükümet konağının inşasının yanı sıra Zabıta Dairesi ile bir hapishanenin de inşa edilmesi talebini iletmıştır. Uzun süren yazışmalar neticesinde 1901 yılında İskenderun General Konsoloshanesi tercümanı Filip Hori'ye ait olan 9 dönümlük araziden 3 dönümünün üzerine Mersin Hükümet Konağı ile bir Zabıta Dairesi ve Mersin Hapishanesi'nin kurulması merkezî yönetim tarafından onaylanmıştır.

Her ne kadar konağın yapımına 1901 yılında başlanmış olsa da hapishanenin inşa çalışmaları 1903 yılında başlayıp 1905 yılında tamamlanmıştır. Hapishane iki kat ve 42 oda olarak hizmete girmiştir. Zaman içerisinde bazı bölgelerinin tahrip olmasından dolayı hapishane, çeşitli dönemlerde tamirata tabi tutulmuştur. Fizikî yapının tadilat ve tamirat masrafları merkezî yönetim ve yerel yönetimin yanı sıra zaman zaman bölge halkından yardım şeklinde toplanmıştır. Bu tadilatın ve tamiratın en teferruatlısı ise 1914 yılında gerçekleşmiştir. Hapishanenin sağlık ve yiyecek durumuyla ilgili ayrıntılı bilgiye ulaşılamamış olsa da malî ihtiyacın devlet idarecileri tarafından karşılandığı ve yeni binada ciddi bir sağlık probleminin meydana gelmediği saptanmıştır. Hapishaneye ilgili kısıtlı bilginin elde edildiği bir diğer konu da hapishanede görev yapan personel ile ilgilidir. Hapishanede müdür, gardiyan ve kâtip gibi görevliler bulunmaktadır. Hapishanenin güvenliği ise zaptiye neferleri tarafından sağlanmıştır. Hapishanede bulunan hükümlü veya tutuklulara bakıldığında ise gerek eski konağın altında bulunan gerekse yeni hapishanede olan hükümlü ve tutuklulara dair veriler elde edilmiştir. Hükümlü ve tutukluların genel olarak erkeklerden oluştuğu tespit edilmekle birlikte az da olsa kadın hükümlü ve tutukluların da mevcut olduğu saptanmıştır. Bu durum, hapishaneye bağlı Nisa Hapishanesi'nin de bulunduğunu göstermektedir. Nitekim kadınlar için hapishane olarak kullanılan hanenin kiralarına dair yazışmalar tespit edilmiştir. Cinayet, cünha ve kabahat suçlarından tutuklu bulunan hükümlü ve tutukluların eski Hükümet Konağı'nda oldukları dönemde az da olsa asayiş ve sağlık sorunları yaşanmıştır. Yeni hapishanede de benzer sorunlar yaşanmıştır. Bu doğrultuda yeni hapishanede yer yetersizliğinden dolayı sıklıkla sorunlar meydana gelmiştir. Lakin münferit vakalar dışında ciddi bir asayiş ve sağlık sorununa rastlanmamıştır. Yeni hapishanenin yeterliliği dikkate alınarak 1912 yılında Adana Merkez Hapishanesi'nde bulunan 10 hükümlünün buraya sevk edilmesi yönünde karar alınmış olsa da Adliye Nezareti tarafından bu karar iptal edilmiştir. Bu durum ise 1905 ile 1920 yılları arasında hapishanenin dışarıdan hükümlü ve tutuklu ağırlayabileceğine dair tek örnek olarak göze çarpmaktadır.

İmparatorluk genelinde olduğu gibi Mersin Hapishanesi'nde bulunan hükümlü ve tutukluların işlemleri oldukları suçlar, tutuklanma nedenleri, tutuklanma müddetleri ile ilgili bilgiler ve hükümlüler ile hapishanenin genel durumuna dair bilgiler kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlar periyodik aralıklarla Zaptiye Nezareti'ne ve Dâhiliye Nezareti'ne iletilmiştir. Adli bir sorunun olması durumunda ise Adliye Nezareti ile bilgi alışverişinde bulunulmuştur. Merkezî yönetim ile aktif olarak yürütülen yazışmalar, hapishanenin durumunun merkez tarafından bilinmesini sağlamış ve fizikî yapının ıslahında veya başka bir ihtiyacın karşılanmasında harekete geçilmiştir. Bu durum ise özellikle yeni hapishanenin inşa edilmesiyle birlikte hükümlü, tutuklu veya hapishanede görev yapan idareciler ile memurların ciddi bir sorunla karşılaşmasını engellemiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi)

BEO. (Bâb-ı Âli Evrak Odası Belgeleri): 1239/30, 1361/102027, 3262/244643, 1500/112487, 921/69048, 872/65343, 4316/323688, 2326/174377.

DH. MB. HPS. (Mebânî-i Emîriye ve Hapishâneler Müdüriyeti Belgeleri): 12/22, 70/6, 16/39, 158/66, 68/71, 72/65, 73/35, 12/81, 86/24, 44/46, 16/3, 15/64, 12/22, 156/32, 148/58, 5/41, 3/54, 143/19, 15/44, 54/31, 104/22, 123/3, 123/26, 159/46, 154/14, 98/56.

DH. MB. HPS. M. (Mebânî-i Emîriye ve Hapishâneler Müdüriyeti Mütferrik Belgeleri): 31/82, 92/18, 31/39, 21/48, 20/22, 15/23, 17/9, 11/84, 35/6, 28/28, 17/15, 54/3, 53/1.

DH. MKT. (Mektubi Kalemi): 2079/5, 2739/13, 630/27, 18/8, 45/21, 467/39, 660/46, 1389/39, 1868/107, 1878/94, 831/29, 2520/28, 2392/4, 1409/76, 181/44, 2325/34, 2364/95, 2216/87, 2202/116, 2202/102, 2095/18.

DH. MUİ. (Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Belgeleri): 25/54.

DH. EUM. MTK. (Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti Belgeleri): 78/24, 77/71.

DH. TMIK. S. (İslahat Belgeleri): 23/40, 48/6, 52/41, 56/11, 31/21, 31721/3.

İ. AZN. (Adliye ve Mezahib Belgeleri): 117/56.

İ. DH. (Dâhiliye Belgeleri): 1389/39.

ML. EEM. (Maliye Nezareti Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti Belgeleri): 1062/9, 105572.

ŞD. (Şura-yı Devlet Belgeleri): 2115/51, 2133/17, 2723/60, 2703/31, 2128/23, 2126/29.

Y. PRK. DH. (Dâhiliye Nezareti Maruzatı Belgeleri): 8/42.

Y. A. RES. (Resmi Maruzat Belgeleri): 128/19.

Telif Eserler

Arslan, R. (2019). 20. yüzyılın başlarında Devrek Hapishanesi. *Turkish Studies Historical Analysis*, 14(4), 735-748.

Artuk, M. E. ve Alşahin, M. E. (2016). Hapis cezalarının ve cezaevlerinin tarihi gelişimi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 297-338.

Atar, Z. (2011). 20. yüzyıl başlarında Turgutlu Hapishanesinin genel durumu. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 87-101.

Akın, H. (2011). Osmanlı Devleti'nde hapishane ıslahatına dair 1893 tarihli bir nizamname örneği. *History Studies*, 3(3), 43-66.

Bardakoğlu, A. (1997). Hapis. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde*. (C. 16, s. 54-64 Ankara: İSAM.

Daşcıoğlu, K. (2017). XX. yüzyıl başlarında Dinar (Geyikler) Hapishanesi. *Belgi Dergisi*, 13(1), 316-331.

Demirkol, K. (2012). II. Meşrutiyet Döneminde Edirne vilayeti Hapishanesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Demiryürek, H. (2016). Hüdevandigar vilayetinde hapishaneler ve mahpuslar (1914-1917). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 552-562.

Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Eren, M. (2013). Osmanlı'dan günümüze Türkiye hapishanelerinin üç dönemi. *Toplum ve Kuram Dergisi*, (8), 93-110.

Gazel, A. A. (2010). Tanin muhabiri Ahmet Şerif Beyin notlarında Osmanlı hapishaneleri. E. Görsoy Naskali, H. Oytun Altun (Ed.), *Hapishane Kitabı içinde*, (s. 143-151). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Gönüllü, A. R. (2011). Osmanlı Devleti'nin son döneminde Isparta Hapishanesi (1867-1920). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (29), 349-392.

Güldemirel, F. (2009). Osmanlı adliye teşkilatında yaşanan sorunların hapishanelere yansımaları (1876-1909). Levy, N. Toumarkine, A. (Eds). *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza içinde*, (ss. 185-204), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Güneş, M. (2017). Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Kırşehir Hapishanesi (1873-1919). *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(14), 64-84. DOI: 10.16989/TIDSAD.1401.

Hanılçe, M. ve Şeyhoğlu, E. (2020). Osmanlı Devleti'nde bir ceza infaz kurumu olarak hapishaneler ve kadınlar. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 405-436.

Karal, E. Z. (2011). *Osmanlı tarihi V. Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Köse, O. (2007). XVIII. yüzyıl sonları Rus ve Avusturya savaşları esnasında Osmanlı Devleti'nde bir uygulama: İstanbul'da içki ve fuhuş yasağı. *Turkish Studies*, (2)1, 104-123.

Olpak Koç, C. (2020). Kadın (nisa) hapishaneleri bağlamında "Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu" ve "Bursa Cezaevi" anı/romanlarında kadın gardiyanlar. *Adalet Dergisi*, 1(64), 607-628.

Öntuğ, M. M. Ve Yılmaz, B. (2021). XIX. yüzyılın sonları-XX. yüzyılın başlarında Rize Hapishanesi'nin genel durumu. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, XVIII(69), 57-69.

- Özçelik, M. (2011). Mütareke Dönemi'nde Osmanlı hapishanelerinin durumu. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, (7), 16-39.
- Öztürk, S. (2014). XIX. yüzyıl Osmanlı ceza sisteminde dönüşüm: zindandan hapishaneye dönüş. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Saner Gönen, Y. (2010). Osmanlı İmparatorluğunda hapishaneleri iyileştirme girişimleri: 1917 yılı. E. Görsoy Naskali, H. Oytun Altun (Ed.), Hapishane Kitabı içinde, (ss. 173-184), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Sunay, S. (2018). Son dönem Osmanlı taşra hapishanelerine bir örnek: Bolvadin Hapishanesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(1), 43-66.
- Sülek, Y. (2019). 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında Teke Sancağı'nda hapishaneler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Şimşek, E. (2017). XX. yüzyıl başlarında Trabzon Hapishanesi. Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 12(23), 163-196.
- Tan, H. (2020). Osmanlı Devleti'nde hapishanelerin ıslah çalışmalarına dair bir inceleme: Çarşamba Hapishanesi. History Studies, 12(3), 1057-1084.
- Tanış, C. (2018). Osmanlı Devleti'nde hapishane ıslahatı: Muş Hapishanesi örneği (1908-1914). Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(57), 141-146.
- Tekin, S. (2006). XX. yüzyılın başlarında Aydın vilayeti ve mülhakatındaki hapishanelerin genel durumu. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(4), 65-77.
- Tekin, S. (2008). Dr. Polliç Bey'in 1918 tarihli raporuna göre Berlin ve Aydın vilayeti hapishanelerine genel bir bakış. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2), 205-221.
- Tekin, S. ve Özkes, S. (2008). Cumhuriyet öncesi Türkiye'de hapishane sorunu. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 7(16), 187-201.
- Temel, M. (2009). XX. yüzyılın başlarında Menteşe Sancağı hapishaneleri. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (26), 109-135.
- Türkkan, H. (2020). XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Hapishaneleri (Ereğli Hapishanesi örneği). Turkish Studies-Historical Analysis, 15(1), 262-272.
- Umar, N. ve Can, C. (2019). Adana vilayeti hükümet konakları. Megaron Dergisi, 14(4), 530-543.
- Yağcı, Z. G. Ve Nalbant, E. (2016). İstanbul Tersane Zindanı. F. M. Emecen, A. Akyıldız, E. S. Gürkan (Ed.), IV. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu (s. 83-113) içinde. İstanbul, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları.
- Yıldız, G. (2002). Osmanlı Devleti'nde hapishane ıslahatı (1839-1908). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldız, G. (2012). Mapusane-Osmanlı hapishanelerinin kuruluş serüveni (1839-1908). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Yıldız, Ö. (2015). Osmanlı hapishaneleri üzerine bir değerlendirme: Karesi Hapishanesi örneği. Akademik Bakış Dergisi, 9(17), 91-111.
- Yılmaz, İ. (2019). Osmanlı Devleti son döneminde Adana Hapishanesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(4), 1411-1431.
- Yılmaz, İ. (2020). Osmanlı son döneminde adam öldürme suçu ve soruşturma usulleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(2), 739-762.

EKLER

Ek. 1 Mersin Hapishanesi İnşaat Masrafları (1914)

İnşaat Türü	İka-ı Nişan	Ebat			Miktar	Fiyat	Toplam (Kuruş)
		Uzunluğu	Genişliği	Derinliği	Toplam		
Binanın Ebat Muattal	1	31	27	12,15	-	-	-
Mahal Hafriyatı							
Dış Duvarların Uzunluğu	2	31	1,20	2,40	178	-	-
İç Duvarların Uzunluğu	2	29	1,20	2,40	167	-	-
İç ve Dış Duvarların Genişliği	4	25	1,20	2,40	288	-	-
Her Duvarın Parsel Uzunluğu	1	52,50	1,20	2,40	151,50	-	-
Her Duvarın Parsel Genişliği	1	61,75	1,20	2,40	177,80	-	-
Kemer Ayakların İnşası	4	1,10	1,00	2,40	9,60	-	-
Toplam Hafriyat	-	-	-	-	971,40	2,50	2429
Adî Taş ile Temel İnşaatı							
Dış Duvarların Uzunluğu	2	31	1,20	2,40	178	-	-
İç Duvarların Uzunluğu	2	29	1,40	2,40	168	-	-
İç ve Dış Duvarların Genişliği	4	25	1,40	2,40	288	-	-
Her Duvarın Parsel Uzunluğu	1	52,50	1,40	2,40	151,20	-	-
Her Duvarın Parsel Genişliği	1	61,75	1,40	2,40	177,80	-	-
Kemer Ayakların İnşası	4	1,00	1,00	2,40	4,10	-	-
İnşaat Toplamı	-	-	-	-	971,60	35	14574
Temelinden Yukarıya Kadar İnşaat							
Dış Duvarların Uzunluğu	2	31,00	0	2,40	46,50	-	-
İç Duvarların Uzunluğu	2	29,00	1,00	2,40	43,50	-	-
Dış Duvarların Genişliği	2	25,00	0,80	2,40	30	-	-
İç Duvarların Genişliği	2	25,00	0,80	2,40	30	-	-
Her Duvarın Parsel Uzunluğu	1	52,50	0,80	2,40	21,50	-	-
Her Duvarın Parsel Genişliği	1	61,75	0,80	2,40	37	-	-
Toplam İnşaat Miktarı	-	-	-	-	218,50	-	-
Yontma Taş İnşaat	-	-	-	-	40	37	148,00
Adî Taş ile İnşaat Miktarı	-	-	-	-	178,50	15	2677,50
Birinci Katın İnşaatı							
Dış Duvarların Uzunluğu	2	31,00	0,80	4,50	223,20	-	2116,50
İç Duvarların Uzunluğu	2	29,00	0,80	4,50	208,80	-	-
Dış Duvarların Genişliği	2	25,00	0,80	4,50	180,00	-	-
İç Duvarların Genişliği	2	25,00	0,50	4,50	112,50	-	-
Her Duvarın Parsel Uzunluğu	1	52,00	0,50	4,50	118,00	-	-
Her Duvarın Parsel Genişliği	1	61,00	0,50	4,50	139,00	-	-
Kemer ve Ayaklarının İnşası	4	12,00	0,50	4,50	25,00	-	-
Toplam İnşaat Miktarı	-	-	-	-	1006,50	-	-
Yontma Taş İnşaat	-	-	-	-	9250	37	9250
Adî Taş ile İnşaat Miktarı	-	-	-	-	756,50	15	11347,50
İkinci Kat İnşaatı							
Dış Duvarların Uzunluğu	3	31,00	0,25	4,50	49,75	-	-
İç Duvarların Uzunluğu	1	30,50	0,25	4,50	37,60	-	-
İç Duvarların Uzunluğu	1	24,00	0,25	4,50	29,00	-	-
Dış Duvarların Genişliği	2	24,00	0,25	4,50	66,25	-	-
İç Duvarların Genişliği	2	10,00	0,25	4,50	25,00	-	-
Her Duvarların Parsel genişliği	1	67,75	0,25	4,50	84,70	-	-
Yan Duvarlar	1	8,00	0,25	4,50	10,00	-	-
Toplam İnşaat Miktarı	-	-	-	-	322,30	37	11925

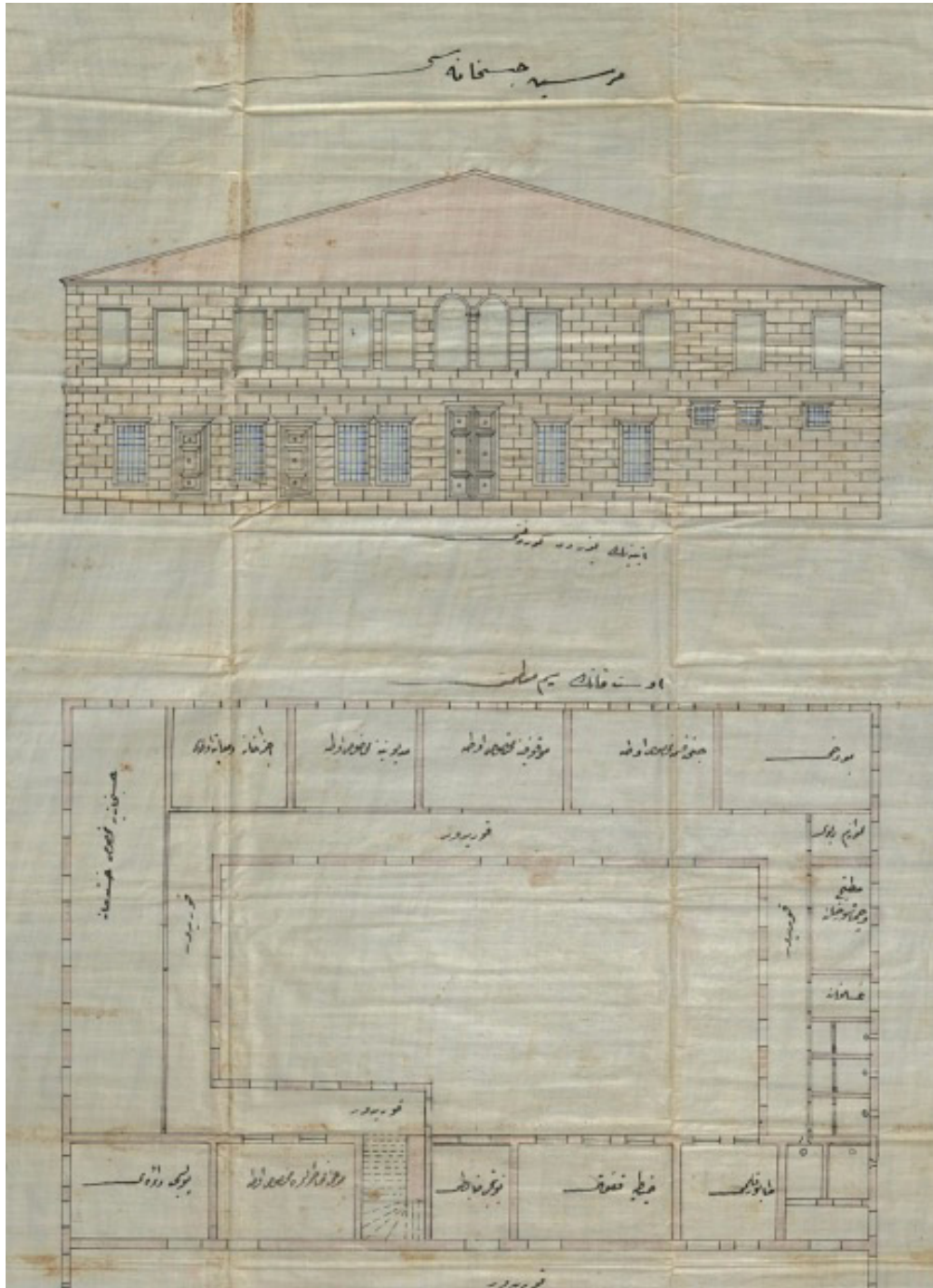
Merdiven Basamak Taşları	28	1,30	0,30	0,20	-	-	1440
Abdesthane Döşeme Taşları	12	1,50	1,75	0,20	32	20	640
Abdesthane Marsilya Su Borusu	76	0,90	0,15	0,10	-	30	760
Alt Kat Pencere Tel Kafesi	21	0,75	0,75	-	-	70	1470
Bir Taraflı Pencere Duvarı	10	0,90	0,80	-	-	50	500
Bir Taraflı Pencere Duvarı	18	1,10	2,00	-	-	70	1220
Bir Taraflı Pencere Duvarı	2	0,75	0,75	-	-	40	80
Alt Kat Pencere Duvarı	24	0,75	0,75	-	-	20	480
Kapılar İçin Duvar	28	1,50	1,03	0,10	-	-	538
Hapishane Ana Kapısı İçin Demir Çivi	1	3,00	2,50	-	-	-	350
Yukarı Kat İçin Pencere Demiri	50	1,00	2,00	-	-	70	3500
Yukarı Kat Pencere İçin Tel Kafes	50	1,00	2,00	-	-	30	1500
Alt Katın Taban Zemini	-	-	-	-	-	1,50	585
Ahşap Kısmı							
Birinci Kat Taban Döşeme Kütlesi	400	5,00	0,18	0,07	-	9	3600
İkinci Kat Taban Döşeme Kütlesi	600	5,00	0,18	0,07	-	9	5400
İkinci Kat Taban Döşeme Kütlesi	550	4,00	0,18	0,07	-	6	3300
İkinci Katın Tavanı İçin Tahta	650	2,50	0,25	0,01	-	2	1300
Tavan İçin Çift Küttele	150	5,00	0,18	0,14	-	15	2250
Tavan İçin Tek Küttele	120	5,00	0,18	0,07	-	7	840
Tavan İçin Salim Küttele	600	5,00	0,04	0,04	-	5	3000
İkinci Kat Pencere ile Duvarlarının Ahşap İnşası, Kapı ve Pencere Kütlesi	400	4,50	0,18	0,07	-	9	3600
Tavan için Marsilya Kiremidi	1500	-	-	-	-	0,75	11250
Kapı ve Pencereler İçin Tahta	300	3,50	1,30	1,02	-	3,00	900
Yağmur Suları İçin Çinko Boru	-	-	-	-	-	8	1600
Alt ve Üst Kat Pencere Takımı	81	-	-	-	-	40	3240
Alt ve Üst Kat Kapı Takımı	65	-	-	-	-	60	3900
Alt ve Üst Kat İç Sıvası	-	-	-	-	-	1,50	7500
Mimar Yevmiyesi	150	-	-	-	-	15	2250
Sıva İçin Alet	-	-	-	-	800	1,50	1200
Çivi	-	-	-	-	250	8	2000
Yapı Kumu	-	-	-	-	2500	3	8500
Hapishanenin Sur Duvarı	1	36	1,50	-	-	-	-
Temel Hafriyatı	2	30	1,50	-	-	-	-
	2	2,50	1,50	-	-	-	-
Toplam Hafriyat	-	-	-	-	12425	2,50	316,70
Temel İnşası	1	36	1,50	-	-	-	-
	2	30	1,50	-	-	-	-
	2	2,50	1,50	-	-	-	-
Temelde Toplam İnşaat Masrafı	-	-	-	-	126,25	15	1894
Temelden Yukarı İnşaat Masrafı	1	36	1,25	4,00	-	-	-
	2	30	1,25	4,00	-	-	-
	2	2,50	1,25	4,00	-	-	-
Toplam İnşaat Masrafı	-	-	-	-	101	37	3737
Toplam İnşaat Bedeli	-	-	-	-	-	-	137183,70
<u>%10 Zammı</u> Lazım Gelen	-	-	-	-	-	-	13,718
İnşaatın Toplam Masrafı	-	-	-	-	-	-	350901,70
Hükümet Konağı'nın Enkazı, Düşülecek Miktar	-	-	-	-	-	-	15000
Su ve Havuz İnşası Masrafları	-	-	-	-	-	-	138.901,70
İkinci Kat Dış Duvarın Uzunluğu	2	35,00	0,50	0,80	28,00	-	-
İkinci Kat İç Duvarın Uzunluğu	2	33,00	0,50	1,00	32,00	-	-
İkinci Kat Dış Duvarın Genişliği	2	29,00	0,50	0,80	23,20	-	-
İkinci Kat İç Duvarın Genişliği	2	18,00	0,50	1,00	18,00	-	-
İkinci Kat Bölme Duvarları	12	4,75	0,25	1,20	57,00	-	-
İkinci Kat Bölme Duvarları	4	5,75	0,25	1,20	17,10	-	-

İkinci Kat Bölme Duvarları	2	14,00	0,25	1,50	70,00	-	-
Toplam	-	-	-	-	246,30	100	24630
Bina Cephesi ve Merdiven Mermerleri	-	-	-	-	-	-	12000
Pencereler İçin Köşebent ve Demir	-	-	-	-	800	1,50	12000
Abdesthanelere Mermer	8	1,50	1,30	1,15	-	150	1200
Abdesthanelere Marsilya Su Borusu	60	0,90	0,15	0,01	-	10	600
Alt Kat Pencere Demirleri	36	1,10	2,30	-	-	100	3600
İç Havale Tuğla Taş Döşeme	1	22,00	18,00	-	398	20	7690
Yapının Etrafı İçin Kaldırım	1	16,50	1,70	-	280	20	9600
Birinci Kat Taban Döşeme Kütlesi	500	5,00	0,18	00,08	-	9	4500
Kazan Yeri Taban Döşeme Kütlesi	250	4,00	0,18	00,08	-	6	1500
İkinci Kat Taban Döşeme İçin Kütle	550	5,00	0,18	00,08	-	9	4900
İkinci Kat Kazan Taban Döşemesi	300	4,00	0,18	00,08	-	6	1800
İkinci Kat Taban Döşeme Uzunluğu	500	4,00	0,16	0,07	-	6	3000
Tavan İçin Çift Kütle	200	4,00	0,18	00,16	-	15	3000
Tavan İçin Tek Kütle	250	5,00	0,16	0,07	-	7	1750
Tavan İçin Salim Kütle	600	5,00	0,04	0,04	-	5	3000
Birinci Kat Döşeme İçin Tahta	2250	2,50	0,09	0,25	-	3	7575
Birinci Kat Döşeme Tahta Uzunluğu	850	2,50	00,25	0,01	-	2	1700
Kazan Yeri Taban Döşemesi	750	2,50	00,09	0,02	-	3	2250
Kazan Taban Döşeme Tahta Uzunluğu	250	2,50	00,25	0,01	-	2	500
İkinci Kat Taban Döşeme Tahta	2525	2,50	0,09	0,02	-	3	7575
İkinci Kat Taban Döşeme Tahta Uzunluğu	850	2,50	0,25	0,01	-	2	1700
İkinci Kat Kazan Döşeme Tahtası	750	2,50	0,09	0,0,1	-	3	2250
İkinci Kat Kazan Döşeme Tahta Uzunluğu	250	2,50	0,25	0,02	-	2	500
Kapı ve Pencereler İçin Taş	500	3,00	1,30	0,01	-	25	11500
Alt ve Üst Kat Kapıları	64	1,30	2,75	0,15	-	75	4800
Alt ve Üst Kat Pencereleri	73	1,10	2,30	-	-	60	4380
Kazan Yeri Camekan ile Çerçeve Masrafları	30	1,15	3,00	-	-	80	2400
Toplam	4	1,55	3,50	-	-	1250	5000
İç Sıva İçin Kireç	-	-	-	-	600	15	9000
Sıva İçin Alet	-	-	-	-	800	2,50	2000
Sıvanılacak Yerin Miktarı	-	-	-	-	5000	1,50	7500
Mimar Yevmiyesi	250	-	-	-	-	15	3750
Çivi	-	-	-	-	250	8	2000
Kum	-	-	-	-	3000	3	9000
Tavan İçin Marsilya Kiremidi	13500	-	-	-	-	0,75	10125
İnecek Yağmurlar İçin Çinko	-	150	-	-	-	10	1500
İç Boya Masrafı	-	-	-	-	-	-	900
Dışarıya İnşa Edilecek Parmaklıklar vs.	-	-	-	-	-	-	10000
Toplam Masraf	-	-	-	-	-	-	200295
Alt Kat İç Pencere Demir Parmaklık	21	0,75	0,75	-	-	35	800
Alt Kat Pencere Demir Parmaklık	3	0,95	0,80	-	-	50	150
Alt Kat Pencere Demir Parmaklık	2	0,75	0,75	-	-	40	80
Alt Kat Pencere Demiri	24	0,75	0,75	-	-	12	228
Cümle Kapı Parmaklığı	1	3,00	2,50	-	-	-	350
Yukarı Pencere Demir Parmaklığı	50	1,00	2,00	-	-	70	3500
Yukarı Pencere Demir Parmaklığı	50	1,00	2,00	-	-	15	750
İkinci Kat Ahşap Döşeme Kütle	600	5,00	0,18	0,07	-	9	5400
İkinci Kat Ahşap Döşeme Kütle	500	4,00	0,18	0,07	-	6	3300
İkinci Kat Ahşap Tahta Uzunluğu	250	2,50	0,18	0,01	-	2	1300
Tavan İçin Kütle	600	5,50	0,25	0,04	-	5	3000
Kapı ve Pencere Kütle	200	4,50	0,14	0,07	-	9	1800
Tavan İçin Marsilya Kiremidi	15000	-	0,18	-	-	-,75	11250
Kapı ve Pencere İçin Tahta	300	2,50	-	0,02	-	3	900
Çinko Oluk ve Borular	-	-	0,30	-	200	8	1600

Alt ve Üst Kat Pencereleeri Yerine Vazi'	88	-	-	-	40	-	3240
Alt ve Üst Kat Kapıların Yerine Vazi'	65	-	-	-	60	-	3900
Üst Kat Sıvası	-	-	-	-	-	-	4500
Yevmiye	-	-	-	-	-	15	1500
Sıva İçin Alet	-	-	-	-	500	1,50	750
Kayıkçı	150	-	-	-	-	8	1200
Kum	-	-	-	-	-	-	2500
Hapishane Duvarları	1	101	1,75	1,50	-	-	5947
	-	-	-	-	-	-	58447
Mevcut Kimsene ve Bedel	-	-	-	-	-	-	118000
Toplam	-	-	-	-	-	-	40.447

Kaynak: BOA. Y. A. RES. 128/19.

Ek. 2 Yeni İnşa Edilen Mersin Hapishanesi Planı (1904)

Kaynak: BOA. Y. A. RES. 128/19.